

CAMPINIA

driemaandelijke uitgave van het
Streekarchief Zuidoost Brabant

18e jaargang, nr. 71

oktober 1988

Redactie-adres: Streekarchief Zuidoost Brabant, rayondepot Oirschot
Postbus 144, 5688 ZJ Oirschot

Redactie en informatie: H. Mijland en J. Suijkerbuijk
telefoon 04997 - 75245

Abonnementen, losse nummers:

Met ingang van 1988 bedraagt de abonnementsprijs f 18,— per jaar, inclusief verzendkosten en administratie. Deze kosten zijn te voldoen, na ontvangst van de acceptgiro, op postbanknummer 47.16.46 ten name van Streekarchief Zuid-Oost Brabant te Eindhoven, onder vermelding van "Campinia".

De prijs van losse nummers van de lopende jaargang bedraagt f 4,50. Ook nummers van voorgaande jaargangen zijn bij de redactie te bestellen tegen een daarvoor geldende vergoeding. Indien opzegging van het abonnement niet schriftelijk is medegedeeld vóór 1 december van de lopende jaargang, wordt het abonnement automatisch verlengd.

Copyright: Streekarchief Zuidoost Brabant.
Overname van artikelen of gedeelten daaruit dient U schriftelijk aan te vragen bij de redactie.

Lay-out en drukwerk:
Maras Drukkerij, Middelbeers.

INHOUD

		blz.
I.	Rogier van Leefdaal en zijn gezin door J. Lijten	164
II.	Kempische curiosa 5 De vreemde stamvader van een Brabantse familie door J. Lijten	177
III.	Oirschotse zoen-accorden A. Zoenen wegens doodslag nrs. 109 - 111 door J. Lijten m.m.v. L. v.d. Mierden	179
IV.	Bestse fundaties 6. Fundatie Adriaan van Ham en Elisabeth Bloks door H. Mijland	194
	Mededeling en aankondiging	203

ISSN 0166-6959

Omslag: ~~gedeelte uit de kaart Ducatus Brabantiae~~
van Jacob van Deventer, uit 1558.

ROGIER VAN LEEF EN ZIJN GEZIN

door J. Elpen

De koop van Oirschot in 1320 en van Hilvarenbeek in 1328/9 door Rogier van Leefdaal bracht hem in nauw contact met onze regio. Bij de beschrijving van deze gebeurtenissen besteedden we slechts globaal enige aandacht aan zijn persoon en zijn achtergronden. Wanneer we het vervolg van deze relatie willen bestuderen, zal het echter goed zijn, om daaraan wat meer aandacht te wijden evenals aan zijn gezin, waaruit de opvolgers in de heerlijke rechten zouden stammen.

Een in het oog springend nadeel daarbij is, dat er nog geen monografie over de familie van Leefdaal verschenen is. De vermeldingen in de literatuur zijn niet altijd betrouwbaar en weinig gedocumenteerd. Toch leken enkele kritisch bekeken publicaties en de ons bekende oorkondelijke vermeldingen voldoende basis voor een schets in grote lijnen van Rogier en zijn gezin.

Zijn voorgeslacht

Als zijn ouders worden genoemd Lodewijk van Hauterive genaamd van Leefdaal en Beatrix Santin en als zijn grootouders Philips van Hauterive genaamd van Leefdaal en Eulalia van Rosoy, die een dochter was van Clairembault van Rosoy en Elisabeth van Namen.¹⁾ Wij veronderstellen, dat hier al een fout gemaakt is, want uit de oorkonden is duidelijk, dat zowel de grootvader als de vader van Rogier Lodewijk heetten. Van deze twee zal dus één persoon gemaakt zijn, zoals dat herhaaldelijk gedaan is door oppervlakkige geschiedschrijvers. De grootvader van Rogier, Lodewijk 1 van Leefdaal, werd door hertog Hendrik 1 benoemd tot amman van Brussel.²⁾ Deze was gehuwd met Beatrix Santin, die dus niet de moeder maar misschien de grootmoeder van Rogier was, want in 1221 schonk Lodewijk, voogd van Leefdaal, met zijn vrouw Beatrix een bos te Wolverthem aan de abdij van Grimbergen.³⁾ Hij werd ook voogd van Leefdaal (advocatus de Levedalej genoemd, toen hij d.d. 1226.10.08 getuige was bij de akte, waarin hertog Hendrik I aan Duisburg de rechten van Tervueren verleende.⁴⁾ Hij was eerste getuige voor dezelfde hertog, toen deze in 1227 een schenking door Gerard van Eyk aan Postel bekrachtigde en beoorkondde.⁵⁾ Zijn vrouw Beatrix zal zijn overleden, want bij zijn laatst-bekende oorkondelijke optreden was hij gehuwd met een Elisabeth. Dat was in december 1236. Hij betuigde toen zijn instemming met de schenking van een deel van de tiende van Vossem aan de abdij Affligem. Deze tiende was een leen van Lodewijk.⁶⁾ In dezelfde maand verkocht Lodewijk zelf met instemming van zijn vrouw Elisabeth en zijn zonen Hendrik en Lodewijk zijn tienden te Leefdaal aan Affligem.⁷⁾

Hendrik was dus zijn oudste zoon, die hem opvolgde als heer van Leefdaal en ook ambtelijk in vaders voetspoor trad. In 1239 wordt hij gesignaleerd als meier van Vilvoorde (villicus Filforcliensis, waar hij met de schepenen een overdracht beoorkondde aan de abdij Ter Kameren.⁸⁾

In december 1243 gaf hij toestemming aan Arnoud van Aarschot, om van de abdij van Affligem een hypotheek te nemen op zijn tiende te Vroienberg of Veronenberg onder Vossem-Leefdaal, die een leen was van Hendrik.⁹⁾

De nog bestaande en gerestaureerde kapel van sint Verona, die oorspronkelijk aan het H. Kruis was toegewijd, is vermoedelijk de oudste parochiekerk van heel het dal van de Voer. Door deze hypotheek legde de abdij van Affligem een claim op deze tiende, die ze, zoals we nog zullen zien, later ook verwierf. Hendrik is ook amman van Brussel geweest en meier van Over-Senne. In de eerste kwaliteit speuren we hem in april 1244, toen hij met twee schepenen van Brussel stond over een transactie ten gunste van de abdij van Affligem,¹⁰⁾ en weer in september 1248, toen hij met de schepenen van Ukkel optrad bij een transactie ten gunste van het Sint-Jans-gasthuis.¹¹⁾ Hendrik is vermoedelijk niet oud geworden en liet geen kinderen na, zodat zijn broer Lodewijk zijn erfgenaam werd.¹²⁾

Uit het oorkondelijk optreden van Hendrik en Lodewijk menen wij te kunnen afleiden, dat Lodewijk nogal was jonger was dan Hendrik. Daarom vermoeden wij, dat Lodewijk niet uit het eerste huwelijk van zijn vader met Beatrix stamt maar uit het tweede met Elisabeth.

Lodewijk 11 van Leefdaal is oorkondelijk bekend vanaf 1253.07.25 tot 1275.04.21, op welke beide data hij zijn goedkeuring gaf aan schenkingen gedaan door personen, die zijn vazal waren.¹³⁾ Verder wordt hij genoemd in een oorkonde van februari 1262, waarin Arnoud van Aarschot zijn tiende van Vronenberg en Vossem 'schonk' aan de abdij van Affligem.¹⁴⁾ Het 'geschonkene' was, zoals we zagen reeds belast, zodat we het woord niet te letterlijk moeten nemen. In augustus 1271 bezegelde Lodewijk met de hertog een accoord betreffende de kerk van Diest ten gunste van de abdij van Tongerlo en op Driekoningendag van het daarop volgende jaar de bevestiging van dit accoord.¹⁵⁾ Kort daarna, op 17 januari, gaf hij met de proost van Deventer een kwitantie aan de abdij van Tongerlo voor een aan hen verschuldigde betaling.¹⁶⁾

We kunnen dus wel zeggen, dat ten tijde van Rogier de familie van Leefdaal reeds een lange staat van dienst had bij de Brabantse hertogen.

Rogier was een van de zonen van Lodewijk, heer van Leefdaal, maar niet de oudste, zegt Wauters, en ook is het onjuist, hem als heer van Leefdaal te betitelen.¹⁷⁾ In de oorkonden gebeurt dit dan ook nooit. Pas veel later wisten zijn opvolgers uit de familie van Petershem de heerlijkheid Leefdaal te verwerven.

Arnoud, de oudste zoon van Lodewijk 11 van Leefdaal, volgde zijn vader op als heer van Leefdaal. Hij komt oorkondelijk voor in 1287 en 1312. Hij werd

als heer van Leefdaal opgevolgd door zijn zoon, ook Arnoud genaamd, die Leefdaal verhiel in 1369. Aldus Wauters.⁷⁾ Als we de jaartallen bekijken, lijkt dit absoluut onmogelijk. We zijn daarom van mening, dat er tussen de eerstgenoemde Arnoud van 1287 en de laatstgenoemde van 1369 nog een Arnoud moet schuilen, die in 1312 als jongeman het charter van Kortenberg mede bezegelde, terwijl zijn vader nog leefde.¹¹⁾ Immers de Arnoud van Leefdaal, die het charter van Kortenberg bezegelde, wordt daar niet heer van Leefdaal genoemd, terwijl de hertogelijke kanselarij toch zeer nauwkeurig was in de titulatuur, zeker bij zo'n belangrijk document als het onderhavige.

Er zijn nog meerdere van Leefdaal's bekend vóór de tijd van de grootvader van Rogier en later, maar omdat hun familierelatie tot Rogier en diens naaste familieleden niet exact is te determineren, hebben wij een bespreking achterwege gelaten, om het verhaal niet al te ingewikkeld te maken.

De bezittingen van Rogier

Rogier van Leefdaal, als jongere zoon van Lodewijk II, heeft dus van huis uit geen heerlijkheid meegekregen. Aanvankelijk zal hij zich uitsluitend hebben beziggehouden met zijn taak als ambtenaar van de hertog en dat was geen vetpot, gezien de hoge staat, die hij moest voeren. De hertogelijke ambtenaren werden hoofdzakelijk beloond - een voor onze tijd onvoorstelbare situatie - naar het werk, dat ze deden, en het resultaat, dat ze bereikten. Door hard werken is hij erin geslaagd, wat over te leggen en enkele heerlijkheden te kopen. In 1312 werd hij door de hertog beleend met Eckart.¹⁹⁾ Naar Eckart wordt hij echter nooit genoemd. Het was slechts een grondheerlijkheid, dat is een uitgebreid boerebedrijf met enige interne bestuursrechten, gelegen in de parochie van Woensel. D.d. 1315.11.06 blijkt hij rechten te hebben in Oevel.²⁰⁾ Hij verwierf Perk van Goeswyn van Utenhove.²¹⁾ De koop van Oirschot en Hilvarenbeek is ons bekend. Rond 1325 kocht hij het kasteleinschap van Brussel van Gerard van Marbais.²²⁾ Dit was zijn belangrijkste bezit en wordt in zijn betiteling dan ook meestal als eerste genoemd. Ook de drie voorgaande heerlijkheden werden meestal genoemd. Soms gebruikte men wel de volgorde 'heer van Perk en Oirschot', zoals in de oorkonden van de koop van Hilvarenbeek, maar meestal was de volgorde 'heer van Oirschot, Perk (en Beek)', wat vermoedelijk de orde van belangrijkheid aanduidde.

Zijn ambtelijke loopbaan

Volgens Wauters was Rogier van Leefdaal lange tijd de eerste raadsman van de hertogen Jan II en Jan III.²³⁾ Deze bewering lijkt ons juist iets te ver te gaan.

Naast Jan I van Kuyc, die een generatie ouder was, maar ook naast diens zoon, Otto van Kuyc, die van zijn leeftijd was of mogelijk iets jonger, kwam hij steeds op de tweede plaats.²⁴⁾ Ook deze tweede plaats hield een belangrijke functie in aan het hof van de hertog. Vóór een ambtenaar zo'n belangrijke functie kan vervullen, moet hij eerst heel wat ervaring opdoen en pas dan zal hij op de voorgrond gaan treden.

Wij veronderstellen daarom en mede om de leeftijd van zijn vader, dat Rogier van Leefdaal ea. 1270 geboren zal zijn, zodat hij bij zijn oudstbekende optreden in 1306 rond de 35 jaar zal zijn geweest. In februari van dat jaar bemiddelde hij met de reeds hoogbejaarde Jan I van Kuyc in het conflict tussen de hertog en de stad 's-Hertogenbosch. Hij trad daarbij op in de functie van drost van Brabant.²⁵⁾ In 1310 zegelde hij met de hertog bij diens schenking van de tienden te Udenhout aan de Sint-Gertrudis-abdij te Leuven.²⁶⁾ In 1311 trad hij met Otto van Kuyc op als arbiter voor de hertog.²⁷⁾ Dat hij niet aanwezig was bij de bezegeling van het charter van Kortenberg, zal vermoedelijk veroorzaakt zijn door een taak buiten Brabant in hertogelijke opdracht. In 1318 was hij hoogschout van stad en Meierij van 's-Hertogenbosch.²⁸⁾ D.d. 1319.07.15 zegelde hij met de hertog en meerdere raadsleden de overeenkomst tussen Hendrik van Leuven, heer van Gaasbeek, en Jan Meeuwe en diens vrouw Margriet, heer en vrouwe van Wavre en Pamele, betreffende betwiste inkomsten.²⁹⁾ Op 12 januari 1322 deed hij met drie andere arbiters uitspraak in de kwestie tussen hertog Jan III van Brabant en graaf Willem III van Holland aangaande de jurisdictie over Eethen en Meeuwen.³⁰⁾ Vanzelfsprekend was hij getuige bij de opdracht aan hertog Jan III van de allodiale stad Grave door zijn naaste collega, Otto van Kuyc, en de terugontvangst in leen door Otto van diezelfde stad in 1323.³¹⁾ Met Otto van Kuyc en vele anderen was hij getuige bij het leenverhef van Herstal en Gaasbeek d.d. 1325.08.18 door Beatrix van Leuven.³²⁾ Als eerste man van de hertog beoorkonde hij d.d. 1327.02.16 de verkoop aan de hertog van de heerlijkheid Breda door Gerard van Rasseghem en Liedekerke.³³⁾ Ook zegelde hij d.d. 1328.03.28 de oorkonde van de hertog, waarbij deze de rechten van Oss en Berchem bevestigde.³⁴⁾ Op nieuwjaarsdag 1329 was hij weer getuige bij de belening door de hertog van de financier Willem van Duvendoerde met Oosterhout.³⁵⁾ Ook trad hij op als getuige voor de hertog bij het privilegium Trinitatis voor 's-Hertogenbosch in 1330.³⁶⁾

De uitgiften van de aemeynten zowel van Tilburg-Goirle in 1329 als van Hilvarenbeek in 1331 door de hertog in samenwerking met Rogier verdient nog een apart onderzoek.³⁷⁾ Wat Hilvarenbeek betreft, zou men kunnen zeggen, dat zij dit samen doen als halfheren van Hilvarenbeek, maar dan is het onbegrijpelijk, dat in de titulatuur van Rogier deze kwaliteit nu juist niet wordt vermeld. Wat Tilburg betreft, hebben wij de indruk, dat het toekennen van een kwart van het voorlijf en de jaarcijns aan Rogier kan beschouwd worden als een beloning voor

zijn ambtelijk werk. Het geheel is zeker een aanwijzing voor een innige samenwerking tussen de hertog en een van zijn eerste ambtenaren, die gedurende een kwarteeuw duidelijk naspeurbaar is.

Bij zijn ambtelijke bezigheden kwam hij veel in aanraking met de schrijvers van de hertogelijke kanselarij en andere belangrijke instanties, onder wie we de letterkundigen van die tijd moeten zoeken. Blijkbaar had hij zoveel belangstelling voor hun bedrijf, dat hem 'letter-lievendheid' wordt toegeschreven, en was hij zozeer door hen geacht, dat troubadours en ministrelen vele legenden gevormd hebben rond zijn familie.³⁸⁾ Hopelijk mogen we binnen niet al te lange tijd een dissertatie tegemoet zien, waarin de betekenis van Rogier in deze aan de orde gesteld zal worden.

Dat Rogier goed op de hoogte was van juridische zaken en daarin als woordvoerder van de kanselarij optrad, blijkt uit het volgende. In 1324 kwam Jan van Luxemburg, koning van Bohemen, die een kleinzoon was van hertog Jan 1, een deel van de Brabantse landen opeisen als erfdeel van zijn moeder. Rogier van Leefdaal legde hem toen uit, dat volgens het Brabantse recht dochters enkel een erfdeel in geld kregen.³⁹⁾ Wauters merkt daarbij op, dat er in die tijd nog geen kanselier was aan het Brabantse hof, er aldus op wijzend, dat Rogier de taken van deze functionaris vervulde.

Zijn gezin

Agnes van Kleef, de vrouw van Rogier van Leefdaal, was een dochter van Dirk Loef van Kleef, graaf van Hnlchrat, die weer een broer was van graaf Dirk VII van Kleef.³⁹⁾ Deze graaf Dirk VII was de grootvader van Yrmghard van Kleef, die wij bij de koop van Hilvarenbeek ontmoet hebben als vrouw van Gerard van Home. Agnes was dus uit een oudere generatie van de familie dan Yrmghard; zij was een nicht van Yrnighard's vader en zal dus vermoedelijk wel wat ouder zijn geweest dan Yrmghard.

Bij het bespreken van de kinderen van Rogier en Agnes zullen we moeten beginnen met een ingrijpende operatie en wel het scheiden van een siamese tweeling. Voor de betreffende dames zal de operatie overigens pijnloos verlopen, daar ze niet door de natuur aaneengegroeid zijn maar enkel door de pen van meerdere onzorgvuldige schrijvers, die Isabel en Elisabeth op het geduldige papier aan elkaar verbonden hebben. Kritiekloos schrijft men elkaar na, dat Elisabeth van Leefdaal eerst gehuwd was met Willem van Petershem en daarna met Gerard van der Aa, zoon van de graaf van Vianden en heer van Grimbergen. Nu is het contract, waarbij Rogier van Leefdaal het huwelijk van zijn dochter Elisabeth met Gerard van der Aa regelt d.d. 1326.10.18, bewaard gebleven.⁴⁰⁾ Bij lezing bevreemdt het ons, dat de vader het huwelijk van een dochter regelt, die al ge-

trouwd is geweest; nog meer bevreemdt het, dat hij daarbij riet over het eerste huwelijk spreekt, maar wel het allermeest bevreemdt het, dat zo'n huwelijk geregeld wordt, terwijl de eerste man nog leeft. Immers Willem van Petershem leefde nog zeven jaar later d.d. 1333.04.13, op welke dag hij Petershem verhieft bij de graaf van Loon.⁴¹⁾ Een enkele keer wordt de oudste dochter van Rogier van Leefdaal Isabel genoemd, een naam, die blijkbaar wel eens verward wordt met Elisabeth. Isabel zal dus wel de naam geweest zijn van de vrouw van Willem van Petershem, terwijl Elisabeth een jongere zuster van haar was. Naast deze twee had Rogier nog drie dochters: Margriet, eerst gehuwd met Willem van Cranendonc en later met Arnold van Randerode,⁴²⁾ Catharina, gehuwd met Cisselbert van Bronckhorst, en Agnes, gehuwd met Jan van Assche,⁴³⁾ die geen kinderen naliet.") Wij vermoeden, dat Margriet in leeftijd volgde na Isabel.

Naast vijf dochters had Rogier twee zonen, Jan en Lodewijk, van wie Jan de oudste was. De volgorde in leeftijd van de zonen tussen de dochters is moeilijk te bepalen; wij plaatsen ze ergens in het midden. Van Lodewijk is weinig bekend. Er is geen aanwijzing, dat hij als ambtenaar in dienst is geweest van de hertog. Jan daarentegen heeft duidelijk de voetsporen van zijn vader gevolgd en had spoedig een vertrouwenspositie aan het hof van de hertog. Hij streed in 1334 bij Ten Helleken voor de hertog tegen de grote anti-Brabantse coalitie en werd door de hertog belast, om diens bondgenoten, de koning van Navarre en de graaf van Etampes in Brabant te ontvangen en te begeleiden. In 1339 zegelde hij met de hertog het accord tussen Brabant en Vlaanderen. Daarna trad hij in dienst van koning Eduard III van Engeland.⁴⁵⁾ Dit lijkt misschien vreemd, maar paste geheel in de politieke situatie van dat moment in de beginfase van de honderdjarige oorlog.

Eduard III van Engeland ging zich steeds meer met de zaken op het Europese vasteland bemoeien en zocht daar bondgenoten voor zijn strijd tegen koning Philips VI van Frankrijk. Om pressie uit te oefenen op de Vlaamse steden had hij de Engelse woluivoer naar Vlaanderen stopgezet, waardoor grote werkloosheid ontstaan was. Als reactie daarop was in Gent het stadsbestuur overgenomen door enkele vooraanstaande burgers onder leiding van Jacob van Artevelde. Deze wist bij de Engelse koning te bewerken, dat de wolaanvoer hersteld werd. Eduard III vertrouwde op de steun van de Vlaamse bevolking en stak over naar Antwerpen. Hij werd door Keizer Lodewijk van Beieren zelfs uitgeroepen tot vicaris van het rijk in het westen. Door ontactisch optreden van de graaf van Vlaanderen, Lodewijk van Nevers, die een Gentse edelman liet onthoofden, groeide het Vlaamse verzet tegen de graaf en de Franse koning, zodat een Engels-Nederlandse inval in Frankrijk mogelijk werd. De Brabantse hertog zag hier de mogelijkheid van een revanche op de Franse koning, die hem in 1334 de vredesvoorwaarden gedictieerd had. In deze omstandigheden kon Jan van Leefdaal de hertog juist steunen door in dienst te treden van de Engelse koning. Hij zal er

vermoedelijk bij geweest zijn, toen Eduard III van Engeland in 1340 te Gent werd uitgeroepen tot koning van Frankrijk. Na de nederlaag van de Franse vloot bij Sluis werd er een wapenstilstand gesloten en keerde de koning naar Engeland terug. Hoewel de steun van de Nederlanden aan Eduard III wegebde, werd de strijd tussen Engeland en Frankrijk voortgezet. In die omstandigheden kon Eduard III, die gehuwd was met een vrouw uit het Vlaamse grafelijk huis, de diensten van Jan van Leefdaal goed gebruiken. Zo droeg hij hem d.d. 1345.10.20 met enkele anderen op, om de erfenis van zijn overleden vrouw in Zeeland voor hem op te eisen. D.d. 1345.12.27 werd deze opdracht hernieuwd, maar in april van het volgend jaar werden alleen twee Engelsen met de verdere afwikkeling belast. Wauters concludeert daaruit, dat Jan van Leefdaal in de tussentijd overleden was.⁴⁵⁾ Deze conclusie gaat juist iets te ver. Immers d.d. 1346.08.17 leefde hij nog, zoals blijkt uit een vermelding in een Oirschotse schepenakte van die datum.⁴⁶⁾ Ofschoon hij daar slechts genoemd wordt als eigenaar van een belendend perceel, achten wij dit voldoende basis voor een conclusie, daar de Oirschotse schepenen in dergelijke zaken zeer accuraat waren, zeker als het de heer betrof. De oudste vermelding van zijn overlijden vonden wij d.d. 1346.09.30.⁴⁷⁾ Hij is in april vermoedelijk al ziek geweest, maar zal gestorven zijn tussen 17 augustus en 30 september 1346.

Rogiers dood en opvolging

Bij de bespreking van de kinderen van Rogier van Leefdaal is al geconstateerd, dat Jan zijn oudste zoon was. Wanneer we ons de vraag stellen, waarom de oudste zoon Jan genoemd is, terwijl die naam in de wederzijdse familie niet voorkwam en pas de tweede zoon werd vernoemd naar de vader van Rogier, gaan onze gedachten vanzelf naar de werkgever van Rogier, hertog Jan, hetgeen dan zou wijzen op een vriendschappelijke verhouding tussen de hertog en Rogier, wat door andere gegevens zeker niet wordt tegengesproken.

Als sterfdatum van Rogier wordt door Wauters opgegeven 29 januari 1333-1334.⁴⁸⁾ Met deze cryptische schrijfwijze blijkt Wauters te bedoelen: het eerste jaartal staat er maar het tweede is het jaartal volgens onze tijdrekening. Voor de oorkonden van de Brabantse kanselarij, die Paasstil gebruikte, gaat dit op. Maar voor de sterfdatum van Rogier baseerde Wauters zich op het opschrift van zijn graftombe in de Sint-Gudule te Brussel, die tot 1536 bleef bestaan. Nu moeten we ons realiseren, dat de diverse kanselarijen en in navolging van deze ook andere instanties in officiële documenten wel diverse jaartijlen bezigden, maar voor de gewone man begon het jaar op 1 januari, wat ook daaruit blijkt, dat men het gebruik van sommige instanties, om het oorkondelijke jaar te laten beginnen per 1 januari, 'Jaardagstijl' noemde. Het ligt daarom niet voor de hand, dat in een grafopschrift kanselarijstijl gebruikt zal worden, al kunnen we de mogelijkheid, dat Rogier op 29 januari 1334 zou zijn gestorven, niet uitsluiten.

De kapel, waarin Rogier van leefdaal met zijn vrouw begraven is, en het Sint-Petrus-altaar in die kapel werden door hemzelf gesticht, toen hij kastelein van Brussel was. Zij werd sindsdien 'kapel van de kastelein' of 'koor van Leefdaal' genoemd.⁴⁸⁾

We kunnen zeggen, dat Jan van Leefdaal als oudste zoon zijn vader is opgevolgd in diens heerlijke rechten, maar we zullen daarbij toch een enkele notitie moeten maken.

Jan van Leefdaal heer van Oirschot 1333 1346

De politieke loopbaan van Jan van Leefdaal bracht een massa werk juist in de jaren na de dood van zijn vader. Hij zal er dan ook nauwelijks aan zijn toegekomen, om zichzelf te bemoeien met het uitoefenen van die rechten. Zo wordt de stichting van het Sint-Joris-gasthuis in Oirschot, vermoedelijk bepaald in het testament van Rogier, helemaal gerealiseerd door diens weduwe, Jan's moeder, Agnes van Kleef, die daarbij optreedt als vrouwe van Oirschot.⁴⁹⁾ Ook loste Agnes van Kleef als vrouwe van 'Oerscot ende Beke' aan de Bossche familie van den Borchwert de schulden af, die op Rogier's goederen drukten.⁵⁰⁾ Toch is Jan zijn vader opgevolgd als heer van Oirschot, zoals blijkt uit enkele vermeldingen, die nog aan bod zullen komen, maar wij vermoeden, dat hij aanvankelijk zijn vader niet is opgevolgd als heer van Hilvarenbeek.

Ter verklaring het volgende. Bij de opvolging in heerlijke rechten had de oudste zoon een uitgesproken eerste plaats. Dochters volgden als regel niet op in heerlijke rechten, wanneer er een zoon of meerdere zonen waren. Slechts in uitzonderingsgevallen, als er veel heerlijkheden te verdelen waren, zien we aan een dochter een heerlijkheid toegewezen worden. Een jongere zoon kreeg echter dikwijls, als er enkele heerlijkheden te verdelen waren, een kleinere heerlijkheid toegewezen. Nu wordt in de oorkonde d.d. 1344.12.23, waarbij Margriet van Liedekerke met haar man afstand doen van hun aanspraken op Breda ten gunste van Willem van Duvendoerde, deze man genoemd 'Jan van Levedale' borchgrave van Bruecele, here van Perke ende van Oerseor.⁵¹⁾ Het ligt niet voor de hand, dat in een oorkonde van leenmannen van het huis van Breda Hilvarenbeek zonder reden zou worden weggelaten, aangezien het normaal de bekende opsomming besluit en zelfs het dichtst bij Breda gelegen is. Wij veronderstellen daarom, dat na de dood van Rogier Hilvarenbeek aan zijn jongere zoon, Lodewijk III, gekomen is en pas na diens dood aan *de* oudste zoon Jan is toegefallen. Dit wordt nog bevestigd door de titulatuur, die Jan van Leefdaal zelf gebruikt in de twee kwitanties, die hij met zijn vrouw Margriet d.d. 1345.04.29 gaf aan Willem van Duvendoerde voor gedeeltelijke betalingen van het afgesproken bedrag, waar hij zichzelf noemt 'heer van Oerscot ende Perk'.⁵²⁾ Dit houdt dan bit Jan'.. broer ! !! Leefdaal, .estorven meet zijn in 1345 or

begin 1346, immers bij de dood van Jan is er geen sprake meer van een eventuele opvolging door Lodewijk III en blijkt Hilvarenbeek tot Jan's bezittingen te behoren. Dit hoeft niet in strijd te zijn met het overige, ons bekende, oorkondelijk optreden van Lodewijk bij de verkoop van goederen te Duffel in 1343.⁵³⁾ In de vier betreffende oorkonden, die duidelijk door dezelfde hand in een tamelijk eenvoudige oorkondelijke stijl zijn opgesteld, wordt niemand genoemd als heer van enige heerlijkheid, ook Rogier van Leefdaal niet.

Door zijn drukke politieke activiteiten is Jan van Leefdaal vermoedelijk pas laat aan een huwelijk toegekomen. De uitverkorene was, zoals wij reeds zagen, Margriet van Liedekerke uit het vooraanstaande geslacht van Gaveren - van Liedekerke - van Breda, dat echter in die tijd zowel op financieel als politiek terrein in moeilijkheden verkeerde. In de zeven jaren van hun huwelijksleven ontmoeten we Jan en Margriet oorkondelijk dan ook voornamelijk bij het regelen van de kwestie Breda.⁵⁴⁾ Het huwelijk zal pas in 1339 of kort vóór 1339 gesloten zijn, want d.d. 1339.04.15 wees Jan van Leefdaal aan zijn vrouw Margriet van Liedekerke voor Bossche schepenen een weduwrente toe.⁵⁵⁾ Omdat de akte voor het inzicht in de situatie erg belangrijk is, willen we de diverse bepalingen even apart opnoemen. Als rechtsvertegenwoordiger voor Margriet treedt op Berthold Bac van Westilborch. De toegewezen rente is 12 pond Tourse groten. De rente wordt toegewezen op de allodiale en cijnsgoederen van Jan in Oirschot, een nieuwe aanwijzing, dat Hilvarenbeek hem waarschijnlijk niet toebehoorde. De rente is toegewezen door bemiddeling van de gemachtigde van de hertog 'per manum habentis in hoc ex parte ducis heredandi et exheredandi potestatem tamquam per manus curie'. Als Jan en Margriet zonder kinderen sterven, zal de rente toevallen aan de erfgenamen van Margriet, alsof het haar privé-eigendom betrof, omdat Jan uit de goederen van Margriet al voor de tegenwaarde verkocht had. Duidelijke conclusie is, dat noch Jan noch Margriet in weelde baadde.

Een teken van weelde was het evenmin, dat Jan goederen te Hontsoert (Onsenoort) verkocht, op welke goederen zijn moeder een rente gevestigd had ten gunste van het Sint-Joris-gasthuis te Oirschot. Wel beloofde Jan van Leefdaal 400 pond te betalen aan het gasthuis tot het kopen van een nieuwe rente, maar deze belofte was in 1360 nog niet nagekomen door hem of zijn rechtsopvolger.⁵⁶⁾

Enigszins raadselachtig is de aantekening, die gevonden is in de registers van het bedevaartsoord Saint Gilles in de Provence, waar genoteerd staat, dat d.d. 1336.05.26 Jan van Leefdaal en meerdere Brabantse ridders daar te bedevaart kwamen met Dirk van Walcourt, maarschalk van Henegouwen, die tot deze bedevaart veroordeeld was vanwege een misdaad, die hij begaan had tegenover Beatrix van Leuven.⁵⁷⁾ Wat deze misdaad was, blijft volledig onbekend zoals ook de reden, waarom deze Brabantse ridders hem vergezelden. Of we hier moe-

ten denken aan een bedevaart met meerderen, die niet bij de bestrafte daad betrokken waren,⁵⁸⁾ of aan enige medeschuld van de deelnemers, zal wel onopgehelderd blijven.

Aangaande Jan van Leefdaal vermeldt Coldewey nog, dat hij een geschil had met Jan Gysbrechtszoon van Amstel over goederen in het land van Herpen. D.d. 1344.05.05 deed Otto van Kuyc als arbiter in deze zaak uitspraak.⁵⁹⁾

Met de dood van Jan van Leefdaal stierf de mannelijke lijn van Rogier uit. Via de vrouwelijke lijn kwam Oirschot in handen van de familie van Petershem. Aan deze heren van Oirschot uit de familie van Petershem zal in een volgende aflevering aandacht besteed worden. Daarbij zal ook de dochter van Rogier, Margriet van Leefdaal, aan bod komen met name in haar dubieuze rol na het overlijden van haar broer.

NOTEN

1. D. Ryckman de Betz et F. de Jonghe d'Ardoye, *Armorial et biographie des chancelliers et conseillers de Brabant I, Hombeek z.j., Blz. 57 e.v.*
2. A. Wauters, *Histoire des environs de Bruxelles*, 3 delen, Brussel 1855, III, blz. 443.
3. Wauters, *Histoire II*, blz. 317 e.v.
4. Wauters, *Histoire III*, blz. 426 e.v.
5. H.P.H. Camps ed., *Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312, 's-Gravenhage 1979, nr. 139*. Gerard van Eyk gaf daarbij een derde deel van de molen van Veebergen onder Valkenswaard, dat hij in leen hield van de hertog, aan deze terug, waarop de hertog dat deel schonk aan de vrouwelijke religieuzen van Postel.
6. Wauters, *Histoire III*, blz. 435.
7. Wauters, *Histoire III*, blz. 438 en 443.
8. Wauters, *Histoire II*, blz. 441.
9. Wauters, *Histoire III*, blz. 437.
10. Wauters, *Histoire III*, blz. 380.
11. Wauters, *Histoire III*, blz. 608.
12. Wauters, *Histoire III*, blz. 443.
13. Wauters, *Histoire III*, blz. 437.
14. M.A. Erens ed., *De oorkonden der abdij Tongerlo I, Tongerlo 1948, nrs. 215 en 217*.
15. Erens, *Tongerloo I*, nr. 218.
16. Wauters, *Histoire II*, blz. 692.
17. Wauters, *Histoire III*, blz. 443.
18. Camps, *Oorkondenboek*, nr. 883. Daar Camps om plausible redenen de tekst van Antwerpen volgt, waarin naast meerdere anderen Arnoud van Leefdaal niet wordt genoemd, komt hij alleen in de noten voor.
19. L. Galesloot, *Le livre des feudataires de Jean III, duc de Brabant, Brussel 1865, blz. 228*.

20. Erens, Tongerlo, nr. 478.
21. Wauters, Histoire II, blz. 692.
22. Wauters, Histoire III, blz. 323.
23. Wauters, Histoire II, blz. 692.
24. J.A. Coldewey, De heren van Kuyc 1096 - 1400, Tilburg 1981, blz. 127 e.v.
25. Camps, Oorkondenboek, nrs. 700, 701 en 703.
26. Camps, Oorkondenboek, nr. 829.
27. Coldewey, De heren, blz. 128.
28. B.C.M. Jacobs, Justitie en politie in 's-Hertogenbosch vóór 1629, Assen/Maastricht 1986, blz. 238.
29. Wauters, Histoire I, blz. 286 - 288 naar het cartularium van Gaasbeek.
30. P. Avonds en H.M. Brokken, 'Neusden tussen Brabant en Holland (1317 - 1357) Analyse van een grensconflict' in *Varia Historica Brabantica IV*, 's-Hertogenbosch 1975, blz. 56 e.v. (d.d. 1322.01.12).
31. Coldewey, De heren, blz. 128 e.v. en bijlage D, blz. 243.
32. Wauters, Histoire I, blz. 135.
33. Origineel: Archief Nassause Domeinraad, I, nr. 69. Gedrukt: F.F.X. Cerutti ed., *Middeleeuwse rechtsbronnen van stad en heerlijkheid Breda I*, Utrecht 1956, nr. 132.
34. Uittreksel: O.A.A.O., vrl. inv.nr. 3204.
35. Origineel: A.N.D.R., I, nr. 410. Gedrukt: Cerutti, Breda, nr. 140.
36. Afschrift in Register van Dooren - van Baar, blz. 493.
37. Beide uitgiften zijn gedrukt in D.Th. Enklaar cd., *Gemeene gronden in Noord-Brabant in de middeleeuwen*, Utrecht 1941, nrs. 123 en 79 naar zestiende- en zeventiende eeuwse afschriften. Van de uitgifte van Hilvarenbeek bevindt zich een zestiende-eeuws afschrift in het R.v.D.v.B., blz. 489.
38. Wauters, Histoire III, blz. 440 e.v.v.
39. Wauters, Histoire II, blz. 692.
40. A.N.D.R., I, nr. 867, Regest nr. 184.
41. M.J.W. (Mathias Joseph Wolters), *Notice historique sur les anciens seigneurs de Steyn et de Pietersheim*, Gent 1854, blz. 135 e.v., gebaseerd op Robyns, *Diplomata Lossiensia*, blz. 21. Wolters vermeldt nog een oorkondelijk optreden van Willem van Petershem in 1337, maar deze vermelding is gebaseerd op Butkens, die herhaaldelijk onbetrouwbaar blijkt, en die wij daarom niet als argument hebben willen gebruiken, hoewel ons in dit geval geen reden aanwezig blijkt, om Butkens te wantrouwen.
42. T. Klaversma, *De heren van Cranendonk en Eindhoven ca. 1200 - 1460*, Eindhoven 1969, blz. 32 e.v.
43. Wauters, Histoire II, blz. 693.
44. Wauters, Histoire I, blz. 438.
45. Wauters, Histoire II, blz. 692 e.v.
46. Afschrift: O.A.A.O., vrl. inv.nr. 7706, stuk nr. 11.
47. A.N.D.R., I, nr. 75. R. 408 (Dit regest is niet volledig) Gedrukt: Cerutti, Breda, nr. 188. '... Margrieten van Liedekerke, heren Jans wyf was van Levedale
48. Wauters, Histoire II, blz. 692.
49. Campinia jrg. 13, nr. 49, blz. 64 e.v.

50. D.d. 1337.05.01 deden de erfgenamen van Hadewich van den Borchwert voor Borsche schepenen afstand van al hun aanspraken op alle goederen, die Rogier van Leefdaal bezat en bij zijn dood had achtergelaten. Origineel: A.R.A. Brussel, A. I. v. M.-W., F 909-3.
51. Origineel: A.N.D.R., I, nr. 74. Regest 383. Gedrukt: Cerutti, Breda, nr. 186. Ook in de bevestiging van deze afstand d.d. 1349.08.19 wordt dezelfde titulatuur overgenomen (Or: *ibid.* R. 453) maar op dat moment was Jan van Leefdaal reeds overleden.
52. Origineel: A.N.D.R., I, nr. 74. Regest 386 en 387.
53. Erens, Tongerlo 11, nrs. 863, 865, 866 en 869 d.d. 1343.01.13; 1343.02.18; 1343.04.23. Deze goederen had Rogier gekocht van Walter van Sotteghem (Wauters, Histoire II, blz. 317). De rest van de vermelding van Wauters, dat Rogier ze naliet aan zijn dochter, vrouwe van Ymmerzeel, is dus niet accuraat. Lodewijk III verkocht ze aan die familie.
54. A.N.D.R., Regest nrs. 305, 338, 383, 386, 387, 444 en 453.
55. Origineel: A.R.A. Brussel, A.F.v.M.-W., LA 1252. Ofschoon de oorkonde bijna vergaan is en de tekst op een achttal plaatsen moest worden aangevuld, is de lezing exact en zeker.
56. D.d. 1360.06.07 liet het kapittel van Oirschot bij schepenvonniss beslag leggen op de goederen van Jan van Petershem, totdat deze schuld zou zijn betaald. Origineel: A.R.A. Brussel, A.F.v.M.-W., LA 1252. Zie ook Campinia jrg. 13, nr. 49, blz. 69, waar echter foutief gesteld is, dat Jan van Petershem deze goederen verkocht had.
57. Wauters, Histoire I, blz. 135.
58. Vrgl. J. v. Herwaarden, *Opgelegde bedevaarten*, Assen/Amsterdam 1978, blz. 324.
59. Coldewey, De heren, blz. 166.

DE FAMILIE VAN LEEFDAAL

Lodewijk I X (1) Beatrix Santin
(2) Elisabeth

(1) Henrick	(2?) Lodewijk II
	↓
Arnoud I (enz.)	Rogier X Agnes van Kleef

Isabel	Margriet	Jan	Lodewijk	Elisabeth	Catharina	Agnes
			III			
X	X	X		X	X	X
Willem van Petershem	(1) Willem van Cra- nendonck (2) Arnoud van Randerode	Margriet van Lie- derkerke		Gerard van der Aa	Giselbert Bron k- horst	Jan van Assche

II. KEMPISCHE CURIOSA 5

DE VREEMDE STAMVADER VAN EEN
BRABANTSE FAMILIE

door J. Lijten

Tegen het einde van de achttiende eeuw ging het niet zo goed met de glasindustrie in Noord-Italië en Italiaans sprekend Zwitserland.

De bestellingen van luxe-artikelen, waar goed aan verdiend was, liepen terug, vooral rond de tijd van de Franse revolutie. Noodgedwongen moesten vele glasblazers overgaan op het produceren van huishoudelijke artikelen, waarin dus overproductie ontstond, zodat de prijzen zakten en men niet of nauwelijks de kost kon verdienen. Overgaan 'op de fles' was in feite een strop, wat nog voortleeft in onze uitdrukking: 'op de fles gaan'. Het Italiaanse woord voor fles werd zelfs in Nederland geïmporteerd voor een radicale mislukking: fiasco. Het is begrijpelijk, dat vele glasblazers uit die streek gingen uitzwerven in de hoop elders althans een broodwinning te vinden.

Zo ook Steffano Innocente Romanesco. Volgens zijn doopbewijs, dat nog berust in het parochie-archief van Best, gedeeltelijk in het Italiaans en gedeeltelijk in het Latijn, was hij geboren en gedoopt op 16 juni 1766 in Polleggio in de streek van Biasca een eind ten noorden van Bellinzona, de huidige hoofdstad van het kanton Ticino in Zwitserland. Zijn vader was Steffano Romanesco en zijn moeder Maria Agatha Imperadore. Zijn peetoom was de broer van zijn moeder, Pietro Innocente Imperadore, en zijn peettante de zuster van zijn vader, Catharina Romanesca. De achternaam Romanesco kreeg dus bij vrouwen een vrouwelijke uitgang. De parochie van Polleggio had als patroon de H.H. Onnozele kinderen, vandaar dat vele inwoners, zoals Steffano en zijn peetoom, met de tweede naam Innocente gedoopt werden.

Wanneer Steffano in Oirschot is gearriveerd, is niet bekend. Zijn doopbewijs is afgegeven op 20 december 1793, maar dat kan zijn aangevraagd, met het oog op zijn huwelijk in mei 1794, nadat hij zich reeds eerder in Oirschot gevestigd had.

Op 25 mei 1794 trouwde hij zowel voor schepenen in Oirschot als voor de pastoor in Best met Maria Hendriksdochter van de Cam, ook ingeschreven van de Kam. Enige dagen daarvoor, op 14 mei 1794, had hij een accord gemaakt met zijn aanstaande schoonvader en diens andere kinderen, Wouter en Jan en Johanna met haar man, Christiaan Rogiers Vlemmincx. De vrouw van Hendrik Wouterszoon van de Cam, Peternel van de Ven, was reeds overleden. Bij dit con-

tract werd de inboedel van de schoonvader aan Steffano toegewezen onder voorwaarde dat hij deze netjes 'aan zijn eind zou brengen'. Dit einde kwam in 1801, zodat op 9 februari van dat jaar de nog onverdeeld gebleven onroerende goederen konden worden verdeeld. Daarbij kreeg Steffano de westelijke helft van het in Verrenbest gelegen ouderlijke huis en de twee broers, Jan en Wouter, de oostelijke helft, ieder met de helft van de grond. De andere getrouwde dochter zal haar aandeel in geld hebben gekregen, maar dat wordt in het erfdelingscontract niet vermeld. Wij veronderstellen, dat de twee broers ongetrouwd zijn gebleven en van te voren reeds de hun toegevallen helft van het huis bewoonden zoals Steffano zijn helft. Steffano wilde op alle eventualiteiten zijn voorbereid en daarom kocht hij drie dagen nadien, op 12 februari 1801, ook het aandeel, dat aan de twee broers was toegevallen, zodat het hele ouderlijke huis zijn eigendom werd.

Daarom veronderstellen we, dat Steffano behoorlijk zijn kost heeft kunnen verdienen. Om te achterhalen, waarmee hij dat deed, beschikken we over slechts één woord. In het oudste bevolkingsregister wordt zijn beroep aangeduid met het Franse woord: vitrier. Dit is glazenmaker, iemand, die vensterglas maakt. Dit was in die tijd inderdaad glasblazerswerk. Men blies een soort fles, knipte die open, bodem eruit en hals eraf, en men had precies het formaat van de kleine vensterruitjes, die we gelukkig in Oirschot nog in vele ramen zien. Daarbij zullen er wel niet zo veel zijn, die Steffano indertijd vervaardigd heeft. Als er nog zijn, zullen ze vermoedelijk naar flessengroen zwemen.

Steffano zal heel wat ruitjes hebben moeten afleveren, om de mondjes van zijn vier zonen en twee dochters te vullen, maar door zijn zorgen kon de stam Romanesco zich in vier hoofdtakken splitsen.

FIASCO A LA ROMANESCO

Nadat de fles geen fles meer was
maar uitgelegd tot vensterglas,
ging Steffano niet op de fles
maar won royaal de kost voor zes.

Bronnen: Parochie-archief Best, vrl. inv.nr. 5597

R.A.O., doss. erfdeling Hendrik v.d. Kam/Peternel v.d. Ven
Protocol van allerhande akten 1794, fol. 355v^o; 1801,
f 43v^o.

Algemeen schepenprotocol van 1801, fol. 66v^o.

Bevolkingsregister passim.

III. ~SCHOTSE ZOEN-ACCOORDEN

A. ZOENEN WEGENS DOODSLAG nrs. 109 - 111

door J. Lijten

m.m.v. L. v.d. Mierden voor de transcripties

In de aflevering van een half jaar geleden kondigden wij aan, dat daar de laatste zoen-accorden in samenvatting gepubliceerd werden.

Wij moeten nu deze bewering weer intrekken. Nadat in een periode van tien jaar geen enkel zoen-accorde gevonden was, dachten wij het einde bereikt te hebben. Deze conclusie bleek echter onjuist. Ondanks het lichtelijk schaamrood op onze kaken zijn we toch blij met de liefst zeven zonen, die wij nog vonden, en dat om meerdere redenen.

Vooreerst is er na een lange tussenperiode, waarin geen zonen voorkwamen, zodat men het fenomeen enigszins ontwend was, een grotere kans op enige verduidelijking in de redactie van een accorde, zoals hij zoen nr. 109 uitgelegd zal worden.

Vervolgens moet er een reden zijn, waarom het zoen-accorde verdwijnt, en een reden, waarom het weer terugkeert. Deze redenering gaat uit van de veronderstelling, dat er tusen 1617 en 1631 inderdaad geen zoen-accorde gesloten is. Wij menen deze veronderstelling te mogen maken, omdat de toenmalige Oirschotse secretarissen, Jan de Metser en Gerard Goossens, zeer bekwaam en zorgvuldig waren, zodat we niet kunnen aannemen, dat eventueel in die tijd gesloten zoen-accorden niet geregistreerd zouden zijn. Nu is het vrijwel onaannemelijk, dat er in een periode van 14 jaar geen doodslag of vechtpartij met dodelijk gevolg zou zijn voorgekomen, terwijl dit zowel van te voren als daarna regelmatig met een interval van hoogstens enkele jaren voorkwam. Wij veronderstellen daarom, dat in de periode 1617 1631 doodslagen door de schepenbank behandeld zijn, hoewel de basis voor deze veronderstelling uiterst smal is. Er is in Oirschot namelijk geen dingrol bewaard van vóór 1628 en slechts weinige zeer fragmentarische procesdossiers. Nu zijn er uit de bedoelde jaren drie gedeeltelijke procesdossiers bewaard van zaken betreffende verwonding. In een van die zaken is zelfs de doodstraf geëist. De mogelijkheid, dat ook doodslagen voor de schepenbank behandeld zijn, is dus niet irreëel. De behandeling van doodslagen door de schepenbank lag overigens geheel in de lijn van de toenmalige ontwikkeling op juridisch gebied.

Om enig inzicht te krijgen in de redenen, waarom Oirschot in 1631 in zaken van doodslag terugschakelde naar de eerder gebruikelijke zoen-procedure, is een globale uiteenzetting nodig van de ingewikkelde politieke situatie tijdens de retorsietijd.

Na de capitulatie van 's-Hertogenbosch in 1629 claimden de Staten generaal, dat daardoor heel de Meierij had gecapituleerd en hun gezag aanvaard. Dit was een fictie. In de Meierij functioneerde het bestuursapparaat, kwartierschouten, schouten en schepenen, normaal door en beschouwde Brussel als zijn 'wettig overhoofd'. De door de Staten generaal benoemde functionarissen durfden slechts onder uitgebreid gewapend geleide en voor zeer korte tijd hun 'standplaatsen' te bezoeken. Voor het overige probeerden zij van achter de veilige wallen van 's-Hertogenbosch door schriftelijke oekazen de wet voor te schrijven. Deze werden zoveel mogelijk gesaboteerd, maar men moest elk ogenblik rekening houden met een militaire raid. Rond 1638/9 werd het ingrijpen van de staatse bezetting iets harder. Vanuit 's-Hertogenbosch werden benden uitgezonden, om de kwartierschouten gevangen te nemen. Die van Maasland, Peelland en het kwartier van Oisterwijk werden gevangen genomen en lange tijd vastgehouden. Franchois Prouveur, kwartierschout van Kempenland in Oirschot, wist ternauwernood te ontsnappen en zal zijn ondergedoken in zijn huis te Riethoven, waar zijn dochter woonde.

In deze omstandigheden was het vragen om moeilijkheden, wanneer men doodslagen voor de schepenbank bleef behandelen. Een terugschakeling in een oude versnelling - niet vreemd in de Oirschotse politiek - was hier wel de beste oplossing om tussen Scylla en Charibdis door te zeilen.

Wij leggen u in deze aflevering drie zoen-accorden voor, terwijl er nog vier voor een volgende bewaard worden.

nr. 109

1631 december 5

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP AERT GOYAERT LAMBERTS DENISSEN

Oirschots schepenprotocol van 1631, blz. 454 - 458.

SAMENVATTING:

Slachtoffer: Aert zoon van Goyaert Lambertszoon Denissen

Dader: Henrick zoon van Goossen Jacobs

Zoenco commissie:

Namens de dader: Mr. Johan van Oudenhoven, pastoor van Best
Gerard Goossens, secretaris van Oirschot

Zij hebben samen met de vader als 'intercesseurs' van de dader onderhandeld met de familie van het slachtoffer.

Inhoud van het accoord

A. Verzoening

De godsdienstige motivering van de geschonken vergiffenis wordt breed uitgemeten, toch wordt de verzoening voorwaardelijk geformuleerd. Na het opsommen der voorwaarden en na de wederzijdse belofte, om zich daaraan te houden, wordt zelfs uitdrukkelijk gesteld, dat bij niet-nakomen van ook maar één voorwaarde de zoen 'voir nul ende van onwerden gehouden werden sal', maar dat niettemin 'den defaillant sal vervallen in de peene van soenbraecke ende vredebraecke'.

B. Voorwaarden

1. materiële vergoeding

- a. zoengeld: er wordt geen apart zoengeld gevraagd, maar een gedeelte van de kosten wordt in zoenguldens uitgedrukt.
- b. kosten: voor kerkerechten, doodskist, uitvaart en andere kosten: 72 zoenguldens
dokterskosten niet gespecificeerd
kosten van het accoord

2. geestelijke genoegdoening

- a. 33 zielmissen in Oirschot en Best
1 jaar lang elke week "een sielmisse hooren"
15 lopen rogge en 6 gulden vermoedelijk bedoeld voor een gefundeerd jaargetijde maar te vervangen door 'wercken van penitentie ende barmherticheyt voor de voorschreven siele' (zie commentaar)
- c. 3 bedevaarten naar Scherpenheuvel binnen het jaar
- d. 3 kaarsen van $\frac{1}{4}$ pond: 1 voor het H. Sacrament in Oirschot
1 voor het H. Sacrament in Best
1 voor het altaar van O.L. Vrouw in Best

3. schulderkenning

- b. wijken: verbanning voor eeuwig uit Best
wijken op wegen en in herbergen als gewoon

AFWIKKELING

In het accoord was bepaald, dat de vader van de dader, die namens deze de onderhandelingen voerde en het accoord sloot, zijn zoon voor schepenen zou brengen, om zijn instemming met de zoen te betuigen. Dit gebeurde vier dagen later

en is vastgelegd in een akte van 1631, 12.09, die onmiddellijk na het zoen-accoord in het protocol is ingeschreven.

In de marge van het accoord is bij het bedrag van 72 zoenguldens voor de kosten aangetekend: 'Dele 72 zoenguldens syn betaelt. Quod attestor, G. Goossens, secretaris, 1631.' Deze aantekening is niet nauwkeuriger gedateerd. Aan de kleur van de inkt is te zien, dat zij niet tegelijk met het accoord is ingeschreven maar mogelijk wel tegelijk met de instemming van de dader op 9 december.

COMMENTAAR

Na een tussentijd van 14 jaar vond collega van der Mierden - onverwacht - nog een compleet zoen-accoord. Daar zowel Gerard Goossens, secretaris vanaf 1626, als Jan de Metser, secretaris van 1618 - 1626, bekwaam en zorgvuldig waren en van hun hand in een periode van 14 jaar geen zoen-accoord gevonden werd, veronderstellen wij, dat er in die tijd in feite geen zoen-accoord wegens doodslag gesloten is. Voor onze studie heeft dit het volgende voordeel. De secretaris en ook de schepenen waren niet meer gewend regelmatig een zoen-accoord te registreren. De secretaris diende zich dus op de hoogte te stellen, hoe hij de vork aan de steel moest zien te zetten, door raadpleging van vroegere accoorden en mondelinge toelichting door personen, die nog van de gang van zaken bij het sluiten van dergelijke accoorden op de hoogte waren. Het ligt dan voor de hand, dat de secretaris in zijn redactie iets meer omschrijving zal gebruiken dan zijn voorgangers, voor wie deze gang van zaken min of meer vertrouwd was. Inderdaad komen in de voorliggende tekst enkele 'toelichtingen' voor, die ons enige verduidelijking kunnen brengen. Wij meenden er daarom goed aan te doen, om de voorliggende tekst in zijn geheel te publiceren en in ons commentaar wat uitvoeriger stil te blijven staan bij die uitwijdingen, die ons inzicht kunnen verdiepen en mogelijk een basis kunnen zijn voor latere conclusies.

De tekst is - zoals u zult begrepen hebben - van de hand van secretaris Gerard Goossens, die zelf tot de 'intercesseurs' behoorde. Dit heeft een voordeel en een nadeel. Een voordeel is, dat hij als deelnemer aan de onderhandelingen exact op de hoogte is van de afspraken en zelfs van de motieven, die tot bepaalde afspraken hebben geleid. Een nadeel is het volgende. Wanneer vermoedelijk tijdens het schrijven van de minuut een afspraak nog gewijzigd wordt, gaat hij doorhalen en bovenschrijven, zodat het voor hem wel duidelijk was maar niet voor ons. In de grosse kon hij de redactie nog bijschaven, maar die is niet meer beschikbaar.

Om te beginnen worden de omstandigheden uiteengezet. De doodslag is reeds op 2 september gepleegd 'in het geselschappe van verscheydene jonge gesellen', die goed gedronken hadden, 'sonder enige redene ende luttel oysaecke"uuyt

onbedachte ende droncken samen' (onbedachtzaamheid en dronkenschap). Uit zijn roes 'tot syn celven comende ende bedenckende, hoe groote misdaet hy geperpetreert hadde', mobiliseerde de dader zijn familieleden en anderen, om tot een verzoening te komen. De onderhandelingen werden van zijn kant gevoerd door zijn vader, bijgestaan door Johan van Oudenhoven, pastoor van Best, en secretaris Gerard Goossens, die 'intercesseurs' worden genoemd en in zekere zin de rol van arbiter vervulden, hoewel er geen sprake is van een arbitrale uitspraak, daar zij enkel door de familie van de dader waren aangezocht. Uit het vervolg zal nog duidelijk worden, dat de pastoor toch als een neutrale tussenpersoon werd beschouwd.¹⁾ Dit zal ook voor secretaris Gerard Goossens gelden.

De familie van het slachtoffer wordt vertegenwoordigd door diens vader en broer Lambert. Verder worden er nog drie personen genoemd, van wie de laatste, Nicolaes Ariëns van Nistelroy, 'raetsman der vryheyt ende hennen neve' genoemd wordt.²⁾ Wij denken daarom, dat de twee eerder genoemde ook familieleden waren, ooms of oudere neven.

Uit de omstandigheden is duidelijk, dat zowel dader als slachtoffer inwoners van Best waren. De familie van de dader zal eerder arm dan welgesteld zijn geweest. Er wordt geen apart zoengeld gevraagd, wel wordt het bedrag van de kosten vermeld in zoenguldens. Wij weten, dat de 72 zoenguldens gelijk stonden met 36 gangbare guldens. In zo'n geval ligt het voor de hand, dat er eisen gesteld worden op het gebied van geestelijke genoegdoening. Uit de tekst menen we te moeten opmaken, dat er zowel in Oirschot als in Best 33 zielmissen moesten worden opgedragen. Nu was dit geen kapitale uitgave. Het gebruikelijke stipendium was toen 5 stuivers.³⁾ Bij de tekst over 15 lopen rogge en 6 gulden verzeilen we om zo te zeggen in een cryptogram. Ter verheldering enkele opmerkingen vooraf. Blijkens het Liber anniversariorum van het Oirschotse kapittel was een jaarrente van 15 stuivers gebruikelijk ter fundatie van een jaargetijde.⁴⁾ De kapitaalswaarde van zo'n jaarrente van 15 stuivers was ongeveer 25 gulden, zoals ook blijkt uit de voorgaande zoen, die voor secretaris Gerard Goossens mogelijk oriëntatiepunt is geweest.⁵⁾ De waarde van een lopen (vat) rogge was in die tijd (retorsietijd) iets boven de gulden. Als we de prijs op 25 stuivers stellen, komen we dus aan een kapitaal van dicht bij de 25 gulden.⁶⁾ In het licht van deze opmerkingen veronderstellen we, dat de vader van de dader had 'aangenomen' deze som te betalen, maar bij nader inzien de wederpartij heeft kunnen overtuigen, dat hij dit niet in redelijkheid kon opbrengen, waarop werd geacordeerd, 'dat hy soo veele wercken van penitentie ende bermherticheyt voor de voorschreven siele doen sal of ft den voorschreven synen soone doen doen, als hy nae consciëntie sal bevynnen te behooren, des hem de voirschreven vrynden t'synwaerts gestelt hebben' met andere woorden: de hoeveelheid werd aan zijn eigen geweten overgelaten.

Aangezien de familie van de dader niet bij machte was, om voorwaarden te volbrengen, waaraan nogal wat financiële lasten verbonden waren, werd teruggegrepen op die geestelijke genoegdoening, die zonder veel kosten kon worden voldaan. Zo zien we hier na ruim 50 jaar de bedevaart weer verschijnen.⁷⁾ Een bedevaart naar Scherpenheuvel hoefde niet veel kosten mee te brengen. De voorwaarden van de bedevaart worden nauwkeurig omschreven. Hij moet daar biechten en de communie ontvangen en een 'testimonium' (getuigschrift) van de pastoor meebrengen en inleveren bij de pastoor van Best.⁸⁾ Hieruit concluderen we, dat de pastoor als onpartijdige tussenpersoon beschouwd werd. Uit de toevoeging 'ende dat tot drye leyssen toe, allet binnen 's jaers van date deser af te reekenen' menen we te moeten afleiden, dat alle genoemde voorwaarden voor elke bedevaart afzonderlijk golden. Deze duidelijke omschrijving geeft ons een kijk op wat - ook eerder - met een bedevaart bedoeld was.

De andere voorwaarden liggen in de gewone lijn. Wel willen we er nog op wijzen, dat na de regeling van het wijken wordt toegevoegd 'als ende gelyck alle delinquanten naer suenrecht schuldich syn te doen'. Het ontwijken door de dader van de familie van het slachtoffer wordt dus duidelijk beschouwd als wezenlijk en onverbrekkelijk te behoren bij een zoen-accoord.

NOTEN

- 1) Jan van Oudenhoven wordt hier pastoor van Best genoemd zoals ook elders in 1639 en 1642. Zie L.H.C. Schutjes, Geschiedenis van het bisdom 's-Hertogenbosch, deel III, Sint Michielsgestel 1872, blz. 269.
De situatie is nog duister. Willem van Heerbeek is pastoor geweest van Best van 1612 tot 1660. Jan van Oudenhoven heeft hem vermoedelijk vervangen vanwege ziekte of afwezigheid. Jan van Oudenhoven wordt 'meester' genoemd, wat erop wijst, dat hij de voorbereidende studies aan een universitaire faculteit der Artes met succes had afgesloten. Uit andere vermeldingen weten we, dat hij in Leuven gestudeerd had.
- 2) Nicolaes Ariëns van Nistelroy was schepen geweest van 1595 - 1616 en 1620 - 1629 om de drie jaar. Zie titelbladzijden van de schepenprotocollen der betreffende jaren.
- 3) Zie zoen nr. 108, B.2.a.
- 4) R.A.N.B., A.K.O., I, 138.
- 5) Zie vorig nummer van Campinia, blz. 107, zoen nr. 108, B.2.a. Het rentepercentage was laag (3%), maar dat was de opzet. Daardoor was het verkieslijker de rente niet af te lossen en dat niet-aflossen van de rente was juist de bedoeling, want bij aflossing had het kerkbestuur maar tramalant met het vinden van een nieuwe belegging.
- 6) 15 x 25 stuivers = 18 gld. 15 st. + 6 gld. = 24 gld. 15 st.
- 7) De laatste bedevaart werd gevraagd in zoen nr. 65 d.d. 1580.01.16. Campinia nr. 58 (juli 1985), blz. 155. Daarvóór werd een bedevaart gevraagd in zoen nr. 60 d.d. 1556.11.25. Campinia nr. 57 (april 1985), blz. 97 e.v.

- 8) Pastoor van Scherpenheuvel was toen Judocus Bouckaert, die tevens vanaf 1617 niet-residerend kanunnik van Oirschot was als opvolger van Jaspar Vos en die later bisschop van Yperen zou worden. Zijn belangen in Oirschot werden behartigd door Cornelis Ekerschot, zoals blijkt uit diens rekening over dat beheer over de jaren 1632 en 1637 - 1639, waarover in 1651 een proces werd gevoerd voor schepenen van Oirschot tussen hem en de erfgename van de bisschop Anna Bouckaert.
Schutjes, Geschiedenis, deel V, blz. 369 en R.A. Oirschot, dossiers van civiele zaken ten communicatoire behandeld, nog ongenummerd.

Nr. 109

1631 december 5

Oirschots schepenprotocol van 1631, blz. 454 - 458.

Soen van den dootslach geschiet in den persone van Aert Goyaert Lamberts.

Alsoo, Godt beter't, Henrick soone Goossen Jacobs sich selven soo verre vergeten ende soo seer onbedachtelyck ende temeraerlycken hadde vervoirdert gehadt, dat hy sonder enige redene ende luttell oysaecke den tweeden september lestgeden t's avonts ten huuse van Jan Jan Symens van Aelst in het geselschappe van verscheydene jonge gesellen binnen der vryheynt van Oirschot uuyt onbedachte ende droncke samen hadden geïnfligeert Aerden soone Goyaert Lambertssen jonckgeselle met een messe offte opsteekere een alsulcke affgryseluckye wonde in synen buyck, dat den selven Aert des anderen daech 's morgens deser werelt daerna is comen te overlyden, wyens syele Godt almachtich genadich sy, ende soo dye voirschreven Henrick delinquant tot syn selven comende ende bedenkende, hoe groote misdaet hy geperpetreert hadde, daerover soo seere gepeniteert ende diverse goede vryenden ende mannen hadde uuytgemaect, gewillicht ende uuytgesonden by de vryenden van den overleden, dat hy tot versoeninge ende vergif fenisse van syn voirschreven groot misdaet soude mogen comen ende alsoo oyck dye vryenden van den voirschreven overleden, in consideratie nemende, dat alle delicten, misusen ende misdaeden nae de leringe ende ernstelycke vermaninge van onsen gebenedyden Salichmaecker moeten ende behoeren geperdonneert ende vergeven te worden, genegen waeren ter lieffden Godts 't voirschreven misdaet te vergeven, soo syn gestaen ende gecompareert voir scepenen naebeschreven Goyaert sone wylen Lambert Denissen ende Lambert syn sone, respectieve vader ende broeder van de voirschreven wylen Aert zaliger, geassisteert met Dirck Jacob Kemps, Aert Henrick Buckinx ende Nicolaes Ariëns van Nistelroy, raetsman der vryheynt hennen neven, in den name ende vanwegen allen de vryenden van den voirschreven Aert Goyaerts voirschreven ter eenre ende Goossen Jacobs als vadere van den voirschreven delinquant, heer ende meester Johan van

Oudenhoven, priester ende pastoir van de parochiale kercke van sinte Odulphus binnen der voirschreven vryheyt, ende Geraert Goossens, secretaris der selver vryheyt, als intercesseurs voir den voirschreven delinquant ter andere zyden ende hebben opentlycken mits desen bekent ende beleden, over het voirschreven delickt in't minne versoent ende veraccordeert te wesen ende hebben dye voirschreven vryenden van den overleden ter oytmoeclicher supplicatiën, aen hen doir den voirschreven Goossen in den naerve van den voirschreven delinquant gedaen, 't voirschreven misdaet ter liefde Godts gepardonneert, voir soo veele in hen is, op conditie, dat den selven delinquant allen de navolgende artikelen sal hebben te volbrengen, gelyck dye voirschreven Goossen, hem sterck maeckende voir den voirschreven synen soone, oyck gelooft heeft, te weeten ende in den yersten voor de siele van den voirschreven overleden metten alderyersten soo binnen de parochialen kercken van sinte Peter als van den heyligen confessoir sinte Odulphus te laten doen drye ende dertich syelmissen ende te hooren voir de selve siele een geheel jair lanck ter weecken een sielmisse, 't sy by hem oft yemanden anders.

Item tot dyen heeft dye voirschreven Goossen soo voor hem als den voirschreven synen soone van de voornoemde vryenden tot laeffnisse van de syele van den voirschreven overleden tot een zielmisse om Godts wille aengenomen vyfftyen lopen roggen ende ses gulden in geit, waervoor hy gelooft heeft ende gelooft mits desen, dat hy soo veele wercken van penitentie ende bermherticheyt voor de voirschreven siele doen sal oft den voirschreven synen soone doen doen, als hy nae consciëntie sal bevinden te behoort, des hem de voirschreven vryenden t'synwaert gestelt hebben.

Item heeft dye voirschreven Goossen gelooft, gelyck hy gelooft mits desen, voor de voirschreven siele drye wasse kerssen dek van een half f pont te offeren, d'een voor den hoochwerdigen heyligen Sacramente in de kercke van sinte Peter binnen de voirschreven vryheyt, d'andere voir den hoochwerdigen heyligen Sacramente in de kercke van sunte Odulphus binnen der selver vryheyt ende de derde voir Ons Lieff Vrouwen altaer in de lestvoirschreven kercke.

Item heeft dye voirschreven Goossen gelooft ende gelooft mits desen, dat synen soone alnoch tot solaes van de voirschreven siele doen salt drye bedevaerden voor Ons Lieff Vrouwe tot Scerpenheuvell ende aldaer hem bichten ende nutten het hoochwerdich heyligh Sacrament des outaers gebenedyt ende aldaer devotelycken bidden voir de voirschreven siele ende vandaer medebrengen testimonium van den pastoir van Scerpenheuvel voirschreven en't selve leveren aen den pastoir van de sinte Odulphus voirschreven ende dat tot drye leysen toe allet binnen 's jaers van date deser aff te reekenen.

Item heeft dye voirschreven Goossen gelooft, gelyck hy gelooft mits desen, dat den voirschreven Henrick nimmermeer synen leven lanck en sal woonen oft domicilie houden binnen der vryheyt soo verre de parochie van sinte Odulphus streckende is ende tot dyen, dat den selven synen soone de vryenden van den voirschreven overleden altyt op kerckwegen, molenwegen ende andere plaetsen, oyck in herbergen ende andersints alsoo wycken ende uyten wegen gaen sal, als ende gelyck alle delinquanten naer soenrecht schuldich syn te doen.

Item heeft dye voirschreven Goossen gelooft, meester Aertden Fey chirurgyn alsoo van syne cure over den overleden gedaen te betaelen, dat de voirschreven vryenden van den overleden daarvan sullen syn ende blyven ongemolesteert.

Ende finalycken heeft dye voirschreven Goossen gelooft voir kerckenrechten, doot kiste, uuytfaerts- ende andere oncosten by de voirschreven vryenden ter saecken van de begraeffnisse van den overleden gedaen aen den voirschreven ten yersten te betaelen twee ende seventich soenguldens ende alnoch te betaelen allen oncosten ter oysraecken van desen alreede gedaen ende alnoch te doen sonder laste van de vryenden van den voirschreven overleden.

Alle welcke voirschreven articulen gesuppleert ende geëffectueert zynde, sal 't voirschreven misdaet, voir soo veele het hun aengaende is, gepardonneert ende vergeven wesen.

Alle welcke conditiën van soene ende accoirde dye voirnoemde comparanten soo ter eenre als ter ander zyden, dek voir soo veele in hen is, ende dye voirschreven Goossen in syne sterckmaeckinge onder de verbyntenisse van henne respective personen ende allen henne goeden, hebbende ende vercrygende, gelooft hebben ende geloven mits desen te onderhouden ende doen onderhouden. Alles op conditie, soo enige van de voirschreven articulen achterbleven ende nyet volbracht en werden, dese voir nul ende van onwerden gehouden werden sal ende dat daerenboven den deffaillant sal vervallen in de peene van soenbraecke ende vredebraecke ende tot dyen heeft dye voirschreven Goossen gelooft onder verbyntenisse ut moris est, syne voirschreven soone te brengen voor scepenen deser vryheyt, om desen accoorde te lauderen, aggreëren, approberen ende te geloven allen de voirschreven conditiën punctuelycken op synen tyde als voir gestelt is nae te gaen, te effectueren ende te volbrengen.

Aldus gedaen den vyffden dach der maent decembris anno 1631.

Testes: Willem Niclaes Scepens et Dirck Balthazar van den Heuvell.

In margine: Dese 72 soenguldens syn betaelt.

Quod attestor,

w.g. G. Goossens
secretaris
1631

1631 december 9

Oirschots schepenprotocol van 1631, blz. 458.

Op heden den negensten dach der maent van december anno 1631 heeft Henrick Goossen Jacobs naer lecture van de voirschreven soene offte accoorde den selven in allen syne puncten ende articulen gelaudeert, geapprobeert ende geagereëert, gelovende onder verbyntenisse ut moris est allen't gene van synentwegen aldaer geloofft is punctuelycken te achtervolgen ende synen voorschreven vader ende syne intercesseurs in allen geloofften aldaer gedaen geheelycken tegens eenen yegelycken te indemneren, costeloos ende schaedeloos ontheffen. Actum ut moris est.

Testes: Jacob Dircks van de Velde, Dirck Balthazar van den Heuvell.

nr. 110

1632 november 13

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP DIRCK HENRICX VAN DEN HAGELAER**Oirschots schepenprotocol van 1632, blz. 323 e.v.v.****SAMENVATTING**

Slachtoffer: Dirck zoon van Henrick van den Hagelaer

Dader: Jan Peter Anthonis Sgraets

Zoencommissie: by accoorde van goede ende minnelycke segslieden ende vrienden

Inhoud van het accoord**A. Verzoening**

Aan het begin van de overeenkomst wordt gezegd, dat de familie van het slachtoffer 'ter lieffden Godts, voor soo veele in hen is', de doodslag 'grondelinge vergeven ende geperdoneert' heeft. Aan het einde beloven beide partijen zich aan het accoord te zullen houden 'op peene van soenbraecke ende vredebraecke ut moris est' (zoals gewoonte is).

B. Voorwaarden**1. materiële vergoeding**

a. zoengeld: 125 Carolusgulden 'yerstsdachs'

b. kosten: dokterskosten

kosten van het accoord (maar de schrijfkosten slechts voor de helft)

2. geestelijke genoegdoening

a. 24 zielmissen 'metten yersten'

e. een spynde van 1 mud rogge 'ter yerster gelegenheit'

3. schulderkenning

b. wijken: verbanning voor eeuwig uit Boterwijk
wijken als gewoon

AFWIKKELING

Hierover is niets gevonden.

COMMENTAAR

Blijkens de formulering en de lange tijd, die er verlopen is tussen de doodslag (zomer 1631) en het accoord (november 1632) zijn de onderhandelingen moeizaam verlopen. Door de vertegenwoordigers van de dader, diens schoonvader, Jacob Dircx van den Velde, en neven, Jan Stockelmans en Symon Goyaerts Verhoeven, is onderhandeld met de kinderen en familieleden van het slachtoffer. Hoewel deze kinderen allemaal nog minderjarig waren, heeft met name de oudste zoon, Rutger, zich met de onderhandelingen bemoeid. Het accoord wordt van de zijde van het slachtoffer uiteindelijk gesloten door diens vader, Henrick Dircx van den Hagelaer onder-rentmeester der domeinen in Oirschot, en diens zwager, Jan Daniel Schepens, als voogden van de kinderen, 'geassisteert met Rugter alnoch ombejaert soone Dircx overleeden voorschreven'. Tussen de regels door lezen we, dat het de grootste moeite heeft gekost, om deze kinderen in hun jeugdige onbesuisdheid tot een redelijk accoord te brengen. Vermoedelijk mede om deze reden wordt in de langdradige aanloop van de akte de nadruk gelegd op het 'eylaes jammer ongeluck' en op de goede wil van 'die voirschreven Jan overmits syne onnooselheit seere peniteerende'. Bij eerste lezing lijkt de 'onnooselheit' te slaan op de persoon van de dader, maar bij heroverweging en bekeken in het geheel van de moeilijke onderhandelingen en de gewrongen redactie, menen we te moeten concluderen, dat hier bijzonder benadrukt wordt, dat er geen enkele opzet tot doden is geweest bij de dader. Secretaris Gerard Goossens heeft bij het opstellen van het accoord duidelijk gehaast gewerkt en meermalen veranderingen aangebracht, zodat meerdere zinnen taalkundig onjuist geconstrueerd zijn.

Het onbesuisde van de kinderen komt ook naar voren in de wijze van betaling. Als na ruim een jaar onderhandeling het accoord gesloten wordt, moeten alle betalingen op stel en sprong worden afgewerkt, zoals in de voorwaarden te zien

is. Ook 'sullen de vryenden van den voorschreven delinquant hem yerstdaechs brengen voor schepenen deser vryheyt om desen soene te aggreëren, approberen ende metterdaet te effectueren'. De zoen zal eigenlijk pas ingaan, als de voorwaarden vervuld zijn, moeten we besluiten uit de anders nooit voorkomende formulering: '.... ende dat geëffectueert zynde oft wordende sal die misdaet vergeven ende vergeten syn ende blyven'.

Wat de voorwaarden zelf betreft is enkel op te merken, dat het zoengeld erg hoog is. Voor het overige liggen zij in de gewone lijn.

Nr. 111

1636 mei 15

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP LAMBERT CORSTIAEN LAMBERTS

Oirschots schepenprotocol van 1636, blz. 261 - 264.

SAMENVATTING

Slachtoffer: Lambert zoon van wijlen Corstiaen Lamberts

Dader: Marchelis zoon van Jacob Everts van den Velde

Zoencommissie: geen.

Inhoud van het accoord

A. Verzoening

Aan het begin van het accoord wordt gezegd, dat de vertegenwoordigers van de dader aan de familie van het slachtoffer 'uyten gront huns herten' vergiffenis gevraagd hebben, en dat de familie die ook gegeven heeft.

Aan het einde wordt nogmaals geconstateerd, dat de familie van het slachtoffer de dader vergeven heeft, en beloven beide partijen zich aan het accoord te zullen houden.

B. Voorwaarden

1. materiële vergoeding

a. zoengeld: 50 gulden 'metten yersten'

b. kosten: kosten van de begrafenis (niet gespecificeerd)

2. geestelijke genoegdoening

a. 10 zielmissen laten doen

33 zielmissen horen

altijd voor de overledene bidden

- c. 10 maal de kapel van de **H.** Eik bezoeken
3 bedevaarten naar Boxtel
 - e. een spynde van 1 mud rogge
3. schulderkenning
- b. wijken 'in alle vergaederings, wegen en anderssints soo verre het hem mogelyck wesen sal'.

AFWIKKELING

Onmiddellijk aansluitend bij het zoen-accoord is de kwitantie door de broers van het slachtoffer voor het betalen van het zoengeld van 50 gulden d.d. 1636.08.20 ingeschreven. Dit is duidelijk gebeurd tegelijk met het inschrijven van het zoen-accoord. Gezien de onmiddellijk voorgaande en volgende akten heeft Gerard Goossens gewacht met het inschrijven in zijn protocol van het zoen-accoord, tot hij ook de kwitantie kon inschrijven.

COMMENTAAR

Blijkens de inleiding van het accoord is het slachtoffer de hoofdschuldige geweest van de ruzie. Er wordt gezegd, dat de dader 'schier t'enenmaele defensieve', dus uit zelfverdediging, gehandeld heeft. Er wordt zelfs nader gepreciseerd, dat de doodslag is 'veroirsaeckt door seeckere moetwillicheyden by den overleeden (geheelycken by droncke wesende) voortsgekeert ende t'onrechte op den delinquant te voorens gemoveert, waerdoore den delinquant oyck in seer groote coleere gebracht zynde sich soo verre vergeten heeft, dat hy den voorschreven Lambert met eenen roer doorschoten heeft, door vrees, dat denselven overleden hem, delinquant, andersints sulcx selfs gedaen soude hebben'.

De motivering voor de overtuiging, dat ook in deze omstandigheden een zoen-accoord gesloten moest worden, is illustratief: '.... dat elfenwel dyennyettegenstaende van alle delicten behoort penitentie gedaen, accoordt, vergiffenisse ende versoeninge gemaect te worden tot laeffenisse der siele van den overleden ende suyveringe der consciëntie van den delinquant ende vrienden van den overleden'. Hier klinkt nog iets na van de kerkelijke openbare boete en zelfs van de, in christelijke zin gemitigeerde, plicht van wraak.

Doordat op verzoek van de dader door de getuigen van de vechtpartij een verklaring is afgelegd, kunnen wij het gebeurde in grote lijnen reconstrueren.⁹⁾

De toedracht van het gebeurde

Enkele Oirschotse voerlieden zouden op 11 april 1636 een lading haver halen in Waalwijk. Vanwege de onrustige tijden zochten zij enkele inwoners van Oirschot aan, om met geweren gewapend het convooi te begeleiden. Al gauw te-

kende zich onder dezen een complot af van twee mannen, Lambert Corstens (Lamberts, het slachtoffer) en Lambert van Boxmeer, die zich gedroegen als vrijbuiters en door niemand gecommandeerd wilden worden. 'Wy syn gasten op ons eygen hant, wy en passen op nyemanden ende wy en willen van nyemanden gecommandeert wesen'. Zij wilden een derde man in hun complot betrekken, om iedereen, die hun iets wilde commanderen, dood te schieten, maar deze weigerde en vroeg hen herhaaldelijk, om daarvan af te zien. Ook wilden de twee alle honden, die op de weg kwamen, doodschieten.

Zo kwam het convooi in de nacht in Loon op Zand. Daar maakte Lambert van Boxmeer ruzie met Daniel Timmermans, die een grap verteld had, en sloeg hem met zijn geweer tegen de grond. Anderen kwamen ertussen en Daniel Timmermans dacht, dat de zaak gesust was, maar even later werd hij weer door Lambert van Boxmeer aangevallen en tegen de grond geslagen. Marchelis van den Velde probeerde de vechtenden te scheiden.

Intussen had Lambert Corstens Lamberts de hond van de molenaar van Loon op Zand willen doodschieten, maar was daarvan afgehouden door Peter Henricks. Toen deze twee zich weer naar de groep begaven, was het gevecht tussen Lambert van Boxmeer en Daniel Timmermans aan de gang. Dit ziende riep Lambert Corstens Lamberts herhaaldelijk naar zijn complotgenoot: schiet hem dood, sla hem dood, en dichterbij komend viel hij Marchelis van den Velde aan, terwijl die de vechtenden probeerde te scheiden, en sloeg hem tegen de grond. Onder voortdurende bedreiging met het geladen geweer kwam Marchelis overeind 'ende hemselven tegen den voorschreven Lambert Corstens moete defenderen, heeft hem eenen scheut gegeven in syn slincker zyde, daer denselven Lambert corts daerna van gestorffven is'. Uit alles is te proeven, dat alle betrokkenen volledig begrip hadden voor het optreden van de dader. De schepenen hebben vermoedelijk zelfs geen reden gezien, om een gerechtelijk onderzoek te beginnen. Noch in het protocol, noch in de acta scabinorum, noch in de dingrol is enig verder spoor van deze zaak te vinden. De 'dader' zelf wilde echter graag de getuigenverklaringen op schrift hebben. Bij eventueel ingrijpen van hogerhand zou dat dienstig kunnen zijn. Maar ook van een dergelijk ingrijpen vonden wij geen spoor.

Bij het zoen-accord, dat volgens de toenmalige opvattingen toch nodig was, wordt de familie van het slachtoffer vertegenwoordigd door diens twee broers en verder door twee ooms en enkele neven en nichten. De dader wordt vertegenwoordigd door de pastoor van Oirschot, pater Bartholomeus van der Veecken, zijn broer, enkele neven en zijn vrouw. Dat de pastoor zo duidelijk de zijde koos van de dader, moet voor de familie van het slachtoffer wel een teken geweest zijn, dat zij op weinig sympathie van de gemeenschap konden rekenen. Hoewel er bij hoge uitzondering in dit accord helemaal niet gesproken wordt over eni-

ge bemiddeling, veronderstellen we toch, dat de pastoor enigermate deze rol vervuld heeft en dat hij de familie van het slachtoffer aan het verstand gebracht zal hebben, dat het beter was om niet te veel materiële vergoeding te vragen, maar meer de nadruk te leggen op goede werken 'tot laeffenisse der siele van den overleden'.

Het bezoek aan de kapel van de H. Eik, hier genoemd 'de capelle van de werdighe maget Maria op't Bersvelt', kunnen we beschouwen als een interne bedevaart. Deze kapel, die kort na 1600 in steen was opgetrokken door toedoen van kunnik Jan Daems van Nuenen (voordien was er vermoedelijk slechts een houten kapel), is in de retorsietijd een steeds grotere rol gaan spelen. De Sint-Petrus-kerk is in die jaren zeker tijdelijk gesloten geweest. Tijdens die periode(n) zal men zijn uitgeweken naar de kapel van de H. Eik. Er is in die tijd zelfs een groots opgezette actie gaande geweest voor een uitbreiding van deze kapel, die echter wel nooit gerealiseerd zal zijn.

NOOT

9. Acta scabinorum des jaers 1636, fol. 139 -- 141.

IV. BESTSE FUNDATIES

6. FUNDATIE ADRIAAN VAN DAM EN ELISABETH BLOKS

door **H. Mijland**

STICHTING EN DOEL

Adriaan van Ham laat, op zijn ziekbed, samen met zijn vrouw Elisabeth Bloks een testament opmaken voor schepenen van Oirschot ¹). Dit gebeurde op 18 maart 1798 in hun woning te Naastenbest. In hun testament wordt bepaald, dat na het overlijden van de langstlevende zal worden vermaakt aan:

- Gerrit Hendriks van der Aa, drie percelen land;
- Hendrien Gerrits van der Aa, een paar zilveren broekgespen;
- Hendrik Gerrits van der Aa, een hemdrok met zilveren knopen;
- Jan Hendriks van Ham, een paar zilveren schoengespen.

Genoemde Gerrit Hendriks van der Aa krijgt bovendien het recht om, tot twee jaar ná het overlijden van de langstlevende testateur, hun huis te bewonen en de overige gronden te gebruiken.

De te stichten fundatie en haar doel laten Adriaan en Elisabeth als volgt beschrijven: "*.... na overlijden van de langstlevende en de geëxpireerde twee jaaren te gebruiken door Gerrit van der Aa, te maken en te legateren aan de arme vrienden van de voornoemde testateuren, die zulks koome te pretendeere en tot armoede geraken, alle de overige vaste goederen waar over hier niet is gedisponeert,*

Tot administrateur wordt Gerrit Hendriks Essens benoemd.

DE STICHTERS EN HUN 'VRINDEN'

Adriaan van Ham is het zesde kind van Joannes Henricus van Ham en Maria Daniel van Cleijnenbreugel ²). Hij is te Best gedoopt op 11 juli 1731. In januari 1760 trouwt hij aldaar met Elisabeth Bloks, enige dochter uit het tweede huwelijk van haar vader Gerrit met Maria Egidius Essens. Elisabeth is eveneens te Best gedoopt en wel op 4 september 1730. Hun huwelijk blijft kinderloos. Kort voor het overlijden van Adriaan laten de echtelieden hun testament opmaken ³). De begunstigden in hun testament zijn geen directe familieleden, uitgezonderd wellicht Jan Hendriks van Ham (bijlage, nummer V). Vermoedelijk zijn de broers en zussen van Adriaan van Ham vóór hem overleden. Buiten het huwelijk van Henricus (bijlage, 1.2) en zijn overlijdensdatum, zijn met betrekking tot de andere Van Harns geen concrete gegevens gevonden. Zoals reeds genoemd, was Elisabeth enigst kind.

De legatarissen Van der Aa (bijlage, nr. IV) zijn familie van een schoonzus van Adriaan, Josijn Bloks (bijlage, nr. 1.2). Haar zus Maria is namelijk gehuwd met Gerardus van der Aa. Een bijzonder gegeven hierbij is dat Josijn en Maria op dezelfde dag te Oirschot trouwen. Het echtpaar Gerrit en Maria krijgt dus, naast de toegewezen percelen grond, het recht om twee jaar het huis van de fundateurs te bewonen. Twee van hun kinderen worden eveneens door de testateurs bedacht.

Tot administrateur wordt een neef van de fundatrice benoemd, Gerrit Hendrik Essens. Zijn vader is een broer van de moeder van Elisabeth (bijl. nrs. 11 en VI).

BEZITTINGEN

Adriaan en Elisabeth bestemmen de opbrengst van hun onroerend bezit voor het levensonderhoud van arme bloed- en aanverwanten. Hun bezit bestaat bij het overlijden van Adriaan uit een huis en acht percelen land. In het register van taxaties ten behoeve van de collaterale successie ⁴) is het huis niet vermeld. De daarin geregistreerde percelen hebben een gezamenlijk oppervlak van bijna 25.000 m² en worden getaxeerd op een waarde van f 427.

Vergeleken met het elders geregistreerde bezit van de fundateurs en de fundatie, is de voor de successiebelasting geschatte oppervlakte van de percelen aan de lage kant. Evenals bij de fundatie Kemps ⁵) is het in de verpondingsregisters geregistreerde bezit groter. Voor de fundatie Van Ham bedraagt dit verschil maar liefst 10.000 m'. De opmetingen in de kadastrale boekhouding, rond 1830, geven een totaal van ruim 39.000 m' voor deze fundatie ⁶). Vergelijkbare verschillen zijn ook bij de fundaties Kemps en Van der Aa geconstateerd. Voor de duidelijkheid zij wel vermeld, dat zowel in het verpondingsregister als in de kadastrale legger het huis met bijbehorend erf is geregistreerd. Het verschil is hieruit echter niet te verklaren. Uit deze vergelijking is ook op te maken, dat de omschrijving in het register van de collaterale successie het meest overeen komt met die in de kadastrale boekhouding en nauwelijks of niet met die in de verpondingskoghieren noch met die in het testament.

In het toegewezen bezit van de fundatie is tot ongeveer 1950 slechts weinig verandering gekomen d. Zelfs de drie percelen die bij testament aan Gerrit van der Aa zijn toegewezen, blijven of komen terug aan de fundatie. Dit is te concluderen uit een vergelijking van de gegevens voor de collaterale successie met die in het kadaster.

De kleine veranderingen die optreden zijn een gevolg van de aanleg van de spoorweg Boxtel-Eindhoven, rond 1865, alsmede van een ruil met de familie Scheepens. Het huis van de fundatie brandt in 1889 geheel af, doch is in hetzelfde jaar nog gedeeltelijk herbouwd ⁸). Nadien heeft het nog diverse wijzigingen ondergaan en enkele keren brandschade opgelopen. Momenteel staat op de oude fundamenten, aan de Prinses Margrietlaan, een vrij nieuwe dubbelwoning.

GEMEENTE BEST, sectie C blad 1
De gearceerde percelen zijn van de fundatie Van Harn
(situatie ce. 1830; straatnamen 1988)

1111-11TR

Volgens de bepaling in het testament van de fundateurs, gaat de fundatie twee jaren na het overlijden van de langstlevende functioneren. Elisabeth overlijdt als laatste in oktober 1812.

Adriaan van Harn en Elisabeth Bloks wijzen Gerrit Hendrik Essens aan als administrateur. Wanneer de fundatie in oktober 1814 werkelijk beheert moet gaan worden, leeft Gerrit in ieder geval nog. Hij is dan 67 jaar. Hoelang hij als beheerder optreedt is niet te achterhalen. In 1822 wordt in ieder geval Adriaan Essens als administrateur genoemd. Dit blijkt uit het rapport van de commissie, die belast was met de verdeling van de fondaties tussen de gemeenten Best en Oirschot⁹) Adriaan is waarschijnlijk een zoon van Gerrit (bijlage, VI.6). Willem Scheepens wordt in 1836 vernoemd als administrateur in een notariële akte van verpachting van de fundatiegoederen to). De eerstvolgende vermelding van een beheerder is in 1873. Op een staat van te Best aanwezige fondaties wordt Hendrik van de Sande als zodanig opgegeven ti). Vermoedelijk heeft Hendrik deze functie vanaf 1865 tot 1898 vervuld¹²).

Uit het volgende zal blijken, dat de administratie vanaf 1898 waarschijnlijk door het Algemeen Armbestuur en haar rechtsopvolgers is gevoerd.

Gegevens over het gevoerde beheer zijn zeer schaars. Over verleende onderstand is niets gevonden. Wel enkele met betrekking tot verworven inkomsten. Bijvoorbeeld de openbare verpachting van de fundatiebezittingen in 1836 aan Martinus Verhagen voor f 85 per jaar¹³). Zo ook vermeldingen van de huurders van de boerderij in 1889 en 1897, resp. Jan van Eijk en zijn weduwe. In laatstgenoemd jaar zijn de landbouwgronden verpacht aan Leonardus Scheepens voor f 63 per jaar¹⁴). Het huis en de gronden zijn deze eeuw steeds door dezelfde familie gebruikt en later door hen aangekocht. Verdere beheershandelingen zijn niet aangetroffen.

Evenals bleek bij eerder beschreven fondaties, poogt het gemeentebestuur van Best ook de goederen van deze fundatie te verwerven. Onder meer is dit het geval in 1864, wanneer meerdere fondaties onder schot worden genomen. Gedeputeerde Staten die hiervoor toestemming moeten verlenen, weigeren echter hieraan mee te werken. Het college van Gedeputeerden merkt op, dat de gemeente te weinig informatie kan verstrekken om haar verzoek met betrekking tot de fundatie Van Ham te ondersteunen¹⁵).

In 1897 onderneemt de gemeente een nieuwe poging. De dan tachtigjarige administrateur, Hendrik van de Sande, wordt bereid gevonden mee te werken aan de overdracht van het beheer aan het Algemeen Armbestuur. Het gemeentebestuur vraagt aan de kantonrechter te Oirschot of deze de overdracht kan regelen. Deze acht zich daartoe echter niet bevoegd. Daarna richten burgemeester en wethouders van Best zich tot Gedeputeerde Staten met het verzoek in te stem-

men met de voorgenomen beheerswisseling. Als argument voeren 13. en W. ook nu weer aan, dat niet één van de ondersteunden zijn recht op of verwantschap met de fundateurs kan bewijzen ^{16/}. Na enige correspondentie tussen beide colleges, delen Gedeputeerde Staten bij schrijven van 2 november 1897 aan het Bestse gemeentebestuur mede geen bezwaar tegen de overdracht te hebben. Hun instemming is gebaseerd op de bepaling in de stichtingsakte (lees testament), dat de fungerend administrateur zelf een opvolger kan benoemen zonder gebonden te zijn aan beperkingen met betrekking tot bloedverwanten van de fundateurs. Gedeputeerden achten het wel noodzakelijk dat van de overdracht een rechtsgeldige verklaring wordt opgemaakt en dat deze aan hen ter inzage wordt gezonden ^{17/}).

Op 4 december 1897 wordt de daadwerkelijke overdracht besproken door het college van B. en W., het Algemeen Armbestuur en administrateur Hendrik van de Sande. Als datum van ingang wordt 1 januari 1898 genoemd ^{18/}.

Of de overdracht ook werkelijk heeft plaatsgevonden op die datum moeten we aannemen. Bewijzen hiervoor zijn niet gevonden. Niet in de fundatiestukken, niet bij het Algemeen Armbestuur noch in de archieven van de gemeente of die van Gedeputeerde Staten. Of de door laatstgenoemd college gewenste verklaring is opgemaakt kunnen we slechts gissen. De enige aanwijzing over het voortbestaan van de fundatie is de registratie van de goederen, onder die naam, in het kadaster ^{19/}).

NOTEN

- 1.—~~Oud~~ rechterlijk archief Oirschot-Best, voort. inv.nr. 287, folio 22vo-23vo.
2. Voor de genealogische gegevens van de fundateurs en de in hun testament vernoemde personen zie de bijlage.
3. De overlijdensdatum van Adriaan van Ham is niet helemaal zeker. Het begraafboek Best (DTB 009) geeft als overlijders- c.q. begraafdatum 23 maart 1798. In het register van de collaterale successie is als datum 25 maart vermeld (Oud-administratief archief Oirschot-Best (OAA Oirschot), voort. inv.nr. 8407, tol. 101).
4. OAA Oirschot, voort. inv.nr. 8407, tol. 101: Totale oppervlakte 15 lopense (1 lopense is ongeveer 1666 mc).
5. Fundatie Hendrik en Cathalijn Kemps, zie Campinia 17e jrg. (1987), p. 38-45. OAA Oirschot, voort. inv.nr. 9230: verpondingsregister Naastenbest VI, fol. 21, totale oppervlakte incl. huis 21 lop. 46 roeden, ofwel 36.504 m' (zonder huis met aangelegen erf 34986 m').
6. J.A.S.M. Suijkerbuijk, *Inventaris van de archieven van de gemeente Best*, Oirschot 1986 (GA Best), inv.nr. 980: artikelnummer 122. Fundatie Laurentius van der Aa, zie Campinia 18e jrg. (1988), p. 144-160.
7. Uit de kadastrale boekhouding van de gemeente Best (GA Best, inv.nrs. 980-983) blijkt dat tot in het jaar 1954 weinig verandering in het bezit is opgetreden.

8. GA Best, inv.nr. 1211: registratie dd. juni 1889, huisnummer D 381.
9. Archieven van de gemeente Oirschot 1821-1932, inv.nr. 167.
10. J.A. ten Cate, *De notariële archieven in Noord-Brabant - 's-Gravenhage 1957*; inv.nr. 5233: akte nr. 432 dd. 12-9-1836. Willem Scheepens is geparenteerd aan de familie Essens door zijn huwelijk met Helena Essens (Best 8-7-1798; DTB 159), dochter van Egidius en Maria Merks.
11. GA Best, inv.nr. 1452. De vader van Hendrik, Antony van de Sande, is een zwager van Helena Essens (bijlage, VI.5). Hendrik zelf is met Anna Maria Essens getrouwd, een dochter van Josephus Josephus Essens en Hendrien van Ekerschot.
12. In aantekeningen in het fundatiearchief stelt het gemeentebestuur van Best, dat Hendrik van de Sande in 1865 door de kantonrechter zou zijn benoemd. Wanneer echter in 1897 kantonrechter Romme hierom gevraagd wordt, kan deze voor deze bewering geen bewijzen vinden (Archief fundatie Van Ham, voorl. inv.nr. 399 en Rijksarchief in Noord-Brabant, Archief van het Provinciaal bestuur in Noord-Brabant, inv.nr. 6809: brief van de kantonrechter dd. 25-8-1897 aan de burgemeester van Best).
13. Zie noot 10.
14. GA Best, inv.nr. 1211 en AF van Ham, v. inv.nr. 399: aantekeningen bij brief aan Gedeputeerde Staten.
15. GA Best, inv.nr. 1452.
16. R.A.N.B., Archief provinciaal bestuur, inv.nr. 6809: brief van B. en W. van Best dd. 2-9-1897, nr. 753, aan Gedeputeerde Staten.
17. Idem, inv.nr. 6813: brief van Ged. Staten dd. 2-11-1897, G nr. 87, aan B. en W. van Best.
18. GA Best, inv.nr. 19: notulen B. en W. dd. 4-12-1897.
19. Idem, inv.nr. 953 art. nr. 122. De goederen van de fundatie Adriaan van Ham zijn hierin geregistreerd tot en niet het jaar 1954.

BIJLAGE**Familierelaties van de fundateurs met begunstigden en administrateur****I. FAMILIE VAN HAM**

Joannes Henricus van Ham, **vader van de fundateur**

geh. te Best 25-2-1716

met Maria Daniel van Cleijnenbieugel

kinderen: 1. Dorothea, ged. Best 9-4-1717

2. Henricus, ged. Best 30-9-1718 overl. Best 15-7-1789

geh. te Best 19-1-1783 met Francina, ook Justina of Josijn Bloks, d.v. Nicolaas en Johanna Breestraten, ged. Veldhoven 20-7-1746 overl. Best 15-12-1825, **zus van Maria Bloks** (zie IV)

3. Daniel, ged. Best 20-3-1723

4. Daniel, ged. Best 28-4-1726

5. Catharina, ged. Best 10-3-1728

6. Adrianus, ged. Best 11-7-1731, **fundateur** (zie III)

7. Joannes, ged. Best 19-2-1736

II. FAMILIE BLOKS/BLOCKX/BLOCX

Gerardus Christianus Bloks, **vader van de fundatrice**

geh. II te Best 31-1-1729

met Maria Essens, d.v. Egidius Adrianus en Theodora Cornelius van der Kamp, **zuster van Henricus Essens, vader van de benoemde administrateur** (zie VI)

kind: 1. Elisabeth, ged. Best 4-9-1730, **rundatrice** (zie III)

III. FUNDATEURS

Adrianus van Ham, z.v. Joannes Henricus en Maria Daniel van Cleijnenbieugel (I),

geh. Best 11-7-1731 overl. Best 23/25-3-1798

geh. te Best 20-1-1760

met Elisabeth Bloks, d.v. Gerardus en Maria Egidius Essens (II)

geh. Best 4-9-1730 overl. Best 16-10-1812

geen kinderen

IV. FAMILIE VAN DER AA

Gerardus van der Aa, **legataris**

Henricus en Henrica Arnoldus Goossens

geh. Best 9-7-1750 overl. Best 11-2-1825

geh. te Best 19-1-1783, **op dezelfde dag als haar zus Josijn** (zie [2])

met Maria Bloks, **d.v.** Nicolaas en Johanna Breestraten, **ged.** Veldhoven 24-4-1751 (vlg. haar overlijdensakte geboren te Breugel) oven. Best 30-3-1836

kinderen: 1. Henricus, **ged.** Best 29-10-1783, **legataris**

2. Joanna **Maria**, ged. Best 16-9-1785

3. Nicolaas, ged. Best 19-2-1787

4. Henrica, ged. Best 16-4-1789, **legataris**

geh. te Oirschot 25-3-1813 met Godefridus van Bracht, z.v.

Wilhelmus en Maria Gons, ged. Beek en Donk 8-10-1779

5. Joanna Maria, ged. Best 19-2-1787 overl. Best 29-11-1861

V. FAMILIE VAN HAM

Jan Hendriks van Ham, **legataris**

* Van deze legataris zijn geen persoonlijke gegevens gevonden. De enige Jan Hendriks van der Aa in deze periode is de vader van de fundateur. We mogen echter veronderstellen, dat deze in 1798 reeds overleden is. Een volgende mogelijkheid is dat Jan een zoon is van Henricus en Josijn (1.2). Van dit echtpaar zijn echter geen kinderen aangetroffen in de dtb's. Het onderzoek heeft zich beperkt tot Best, Oirschot en Veldhoven.

VI. FAMILIE -ESSENS

Gerrit Essens, benoemd to(administrateur

L.v, Henricus Egidius en Maria Henricus van Geurcom

geh. **Best 12-2-1749 overl. Best 20-8-1828**

eh. te **Best 4-2-1776**

met Joanna Maria de Gruyter, d.v. theodorus en Helena Snellaers, ged. Best **21-1-1752**

kinderen: 1. Henricus.. ged. Best 11-11-1776 overl. Best 25-9-1861, ongehuwd

2. Theodorus, ged. Best 22-11-1778 overl. Best 11-4-1839

geh. te Best 9-2-1812 met Joanna Maria 'an Tartwijk

3. tosephus, ged. Best 9-1-1781 overl. Best 30-10-1861, ongehuwd

4. Martinus, ged. Best 10-12-1782 overl. Best 21-1-1829,

geh. met Cornelia Timmermans

5. Helena, ged. Best 12-2-1785 overl. Best 18-12-1820

geh. te Best 30-6-1816 met Joannis van de Sanden, ged. Best 7-4-1780

6. Adrianus, ged. Best 7-4-1787 over]. Best 9-1-1854, ongehuwd
7. Joannes, ged. Best 31-3-1790
8. Joanna, ged. Best 25-7-1792 over]. Best 8-2-1846
geh. te Best 19-6-1825 met Theodorus Kemps
9. Joannes, ged. Best 23-12-1796 over]. Best 4-4-1865
geh. te Best 25-5-1830 met Margo van Doremalen
10. Adriana, ged. Best 23-9-1799

Bronnen:

Doop-, trouw- en begraafregisters van de R.K. parochies te Best, Oirschot en Veldhoven, 1710-1810.

Huwelijksregisters van schepenen te Oirschot, 1740-1810.

Burgerlijke stand gemeenten Best en Oirschot, 1811-1880.

Uitgaande borgbrieven van Veldhoven van Maria Nicolaas Bloks dd. 4-11-1782 en Francina Nicolaas Bloks dd. 26-12-1782.

Notarieel archief Oirschot, inv.nrs. 5222 aktenrs. 948, 949 (1825) en 5226 aktenr. 159 (1829).

* * * * MEDEDELING * * * *

INVENTARIS ARCHIEF GROOT ZIEKENGASTHUIS
(1274 - 1810)

Van deze in 1964 verschenen driedelige inventaris zijn nog exemplaren verkrijgbaar op het archief van de Godshuizen. De inventaris is nooit in de handel geweest en bestaat uit drie delen, namelijk

- I. Inventaris,
- II. Regesten van oorkonden (tot 1500) en het voor genealogen waardevolle deel
- III. met indices op persoonsnamen, plaatsnamen en ambten, betrekkingen, waar-
digheden, etc.

Wanneer u ze zelf komt afhalen is de prijs f 33, —; bij verzenden komt daar nog .f 7, — bij.

Adres: Centraal Bureau Godshuizen, Muntelbolwerk 1, Den Bosch,
tel. 073 - 120844, tst. 155.

Ton Kappelhof
Archivaris Godshuizen

* * * * AANKONDIGING * * * *

VAN RAETHUYSEN TOT GEMEENTECENTRUM

Vergaderplaatsen en gemeentehuizen binnen Veldhoven vroeger en nu

In de serie "Bijdragen tot de geschiedenis van de gemeente Veldhoven" is onlangs deel 2 verschenen. Naar aanleiding van de opening van het nieuwe Gemeentecentrum is dit deel gewijd aan de historie van de vroegere Veldhovense gemeentehuizen. Daarbij is het nieuwe Gemeentecentrum, waarin gemeentehuis, bibliotheek en theaterzaal onder één dak zijn samengebracht, eveneens uitvoerig beschreven. Ook is aandacht besteed aan de raad- en gemeentehuizen van vóór 1921, toen het territorium van het Veldhoven van nu nog was verdeeld over drie afzonderlijke gemeenten, nl. Oerle, Zeelst en Veldhoven-Meerveldhoven. Het boekwerkje heeft een omvang van 104 pagina's en bevat 60 afbeeldingen.

In dit boek kunt U onder meer lezen over:

- *de Veldhovense samenleving vanaf 1800 tot circa 1921*
 - *het samengaan van de drie oude gemeenten tot de nieuwe gemeente Veldhoven*
 - *ontwikkelingen van de jonge gemeente Veldhoven vanaf 1921*
 - *vergaderplaatsen en raethuizen van vóór 1921 te Oerle, Veldhoven en Zeelst*
 - *gemeentehuizen vanaf 1921 te Veldhoven*
 - *burgemeesters uit de periode 1811-1921 te Oerle, Zeelst en Veldhoven*
 - *burgemeesters van Veldhoven vanaf 1921*
- verder zijn de ambtsketens van de oude gemeenten en de huidige gemeente afgebeeld en beschreven.*

Dit boek is verkrijgbaar á f 17,50 bij boekhandel Verhagen, Provincialeweg 64 en City Centrum, Pleintjes 64 te Veldhoven.

Toezending is ook mogelijk na overmaking van een bedrag van f 20, -- (dit is inclusief f 2,50 verzendkosten) op de Rabobank te Oerle, rek.nr. 1385.04.490 t.n.v. J. Bijnen, Clementinalaan 2, o.v.v. Gemeentehuizen (gironummer van de Rabobank is 11.07.563).

Eerder verschenen in deze serie:

- deel 1: Jubeljaar 1987 St. Jan de Doper Oerle; wetenswaardigheden uit het bestaan van de 75-jarige parochiekerk van Oerle 1912-1987 (o.v.v. Jubeljaar 1987)
- deel 3: Driekwart eeuw St. Caeciliakerk Veldhoven; bijzonderheden uit het bestaan van de 75-jarige parochiekerk van Veldhoven-dorp 1913-1988 (o.v.v. St. Caeciliakerk).

Deze deeltjes zijn (nog) op dezelfde wijze te verkrijgen als hierboven aangegeven.